

JURIDISK FORENINGS ÅRBØGER

FOR

1944—1949

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN
S. FRIEDLÆNDER'S EFTFL.

1949

FORORD

Som følge af forholdene har det ikke været muligt for foreningen at udsende den sædvanlige årbog siden 1944. Man har nu valgt at samle de sidste 5 år i een bog, der er opdelt således, at hver mødesæson holdes for sig. I vinteren 1944—45 afholdtes der på grund af de særlige forhold ingen møder, og referaterne begynder derfor med generalforsamlingen i efteråret 1945.

Det er bestyrelsens tro, at mødereferaterne, selvom foredragene i mange tilfælde er trykt andetsteds, vil være af interesse og værdi for medlemmerne.

O. A. BORUM

På formanden, professor dr. jur. Henry Ussings 60 års fødselsdag den 5. maj 1946 overrakte bestyrelsen ham et til det national-historiske museum på Frederiksborg bestemt portræt, malet af Rostrup Bøyesen.

På bestyrelsens vegne udtalte højesteretssagfører Karsten Meyer:

„Vi har bedt dig lade dig male for at give et udtryk for Juridisk Forenings taknemmelighed for det store arbejde, du i så mange år har udført for foreningen.

Men det har ikke alene været vort formål. Vi mener, at det er de ypperste indenfor en stand, der i høj grad bestemmer dens anseelse, og at vi jurister er en så betydelig del af det danske samfund, at vi har krav på og pligt til at hævde vor stilling ved for eftertiden at bevare billedet af en mand, der hører til standens ypperste, og som den skylder så meget, en mand, der er et udtryk for det bedste i den vigtige del af vor kultur, retsvidenskaben udgør, og Juridisk Forening har til opgave at virke for.“

Møderne er refereret af landsretssagførerne Iver Hoppe, Poul Jantzen og Niels Klerk.

Referaterne har normalt ikke været forelagt vedkommende talere til godkendelse.

SÆSONEN 1945—1946

INDHOLD

Foreningen	9
<i>Kristen Andersen</i> : Lidt om risiko- og forsikringssynspunktet i norsk erstatningsrett	11
<i>Alf Ross</i> : Hvorvidt kan forfatter- og kunstnerretten med rette karakteriseres som en ejendomsret	12
<i>Torben Lund</i> : Fra grænseområdet mellem kunstindustri og møn- sterret	14
<i>Jørgen Trolle</i> : Omkring Nürnberg-processen	15
<i>Per Olof Ekelöf</i> : Processprinciper och processreform i Sverige..	16

FORENINGEN

Den årlige generalforsamling afholdtes mandag den 29. oktober 1945 i Odd-Fellow Palæet og var på grund af forholdene foreningens første møde siden april 1944.

Formanden, professor, dr. jur. *Henry Ussing* bød medlemmerne velkommen til møde i et frit Danmark og rettede en særlig velkomst til de medlemmer, der var vendt tilbage fra landflygtighed.

Formanden mindedes de medlemmer, der havde mistet livet gennem besættelsens begivenheder: Politifuldmægtig *Thorkild Petersen*, der døde i Buchenwald den 23. december 1944, og byretspræsident *Thorkild Myrdahl*, der blev dræbt i sit hjem om natten den 21. april 1945. Forsamlingen rejste sig til ære for deres minde.

Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til dirigent og gav ordet til landsretssagfører *Erik Petri*, der aflagde beretning og regnskab.

Medlemstallet, der den 1. september 1943 var 607, havde været stigende og var den 1. september 1945 615.

Han omtalte bestyrelsens ønske om i lighed med andre foreninger at gennemføre en udrensning blandt de medlemmer, hvis adfærd under besættelsen gav anledning dertil. Den forhenværende højesteretspræsident, dr. jur. *Troels G. Jørgensen* havde selv udmeldt sig ved et brev af 11. september 1945, der oplæstes, og for andre medlemmers vedkommende ønskede bestyrelsen at vente, indtil udfaldet af de imod de pågældende verserende sager forelå.

Han gennemgik regnskabet for 1944—45, der var revideret af foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen*. Behold-

ningen var ved årets begyndelse 4.327 kr. 16 øre og ved årets afslutning 9.450 kr. 92 øre.

Beretningen blev taget til efterretning og regnskabet godkendt.

Byretspræsident *Jørgen Jensen* ønskede at udtræde af bestyrelsen, og i hans sted valgtes landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*. Landsretssagfører *Petri* havde ønsket at afgå som sekretær. Dette hverv blev i stedet overdraget til det nye bestyrelsesmedlem, landsretssagfører *Klerk*. De øvrige bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. — Bestyrelsen består herefter af:

Professor, dr. jur. *Henry Ussing*, formand.
 højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,
 højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
 professor, dr. jur. *O. A. Borum*,
 direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
 højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
 byretsdommer *Karen Johnsen*,
 landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*,
 professor, dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
 landsretssagfører *Erik Petri*,
 kst. landsdommer *Hans Topsøe-Jensen* og
 statsadvokat *Jørgen Trolle*.

Foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen* blev genvalgt.

Formanden rettede endelig en særlig velkomst til forsamlingens 2 norske gæster, professor *Kristen Andersen*, der under krigen havde måttet opholde sig i Sverige, og professor *Carl Jacob Arnholm*, der havde været i Grini, og udtrykte med forsamlingens tilslutning sin beundring for de norske juristers kamp og deres klare standpunkt.

LIDT OM
RISIKO- OG FORSIKRINGSSYNSPUNKTET
I NORSK ERSTATNINGSRETT.

(Foredrag af professor, dr. jur. *Kristen Andersen*, Oslo,
den 29. oktober 1945).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1945 B side 233.

HVORVIDT KAN FORFATTER- OG KUNSTNERRETEN MED RETTE KARAKTERISERES SOM EN EJENDOMSRET.

(Foredrag af professor, dr. jur. & phil. Alf Ross den 26. november 1945).

Foredraget udelades, da foredragets grundtanker er trykt i en anmeldelse af dr. jur. *Torben Lunds* doktorafhandling i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1945 side 321.

D i s k u s s i o n :

Professor *Ussing* takkede for det fortrinlige foredrag. Selvom professor Ross' anskuelse måske ikke kunne lades uimodsagt på alle punkter, var det dog dejligt at kunne følge og at lege med den tankens skarphed, som foredraget helt igennem var præget af.

Byretsdommer *Sachs* udtrykte sin glæde over, at professor Ross stadig har tid til at beskæftige sig med retsteoretiske undersøgelser og at delagtiggøre andre deri. Det er af stor betydning for en kommende lovgivning og kaster også lys over særlige problemer i åndsvidenskaberne.

Professor Ross argumenterede i sin kritik ud fra det almindelige begreb om ejendomsretten som en *sum af beføjelser* centreret om en vis genstand. Ejendomsretten synes imidlertid også at kunne opfattes som en *refleksvirkning* af, at samfundets myndigheder virker til at forhindre, at alle andre end »ejermændene« eller »ejermændene« foretager (eller undlader at foretage) visse handlinger, som påvirker en tings substans. Ud fra denne betragtningstype er det formentlig muligt at betegne ophavsretten som en særlig »ejendomsret«, nemlig for så vidt retshåndhævel-

sen virker til at opretholde substansen af materielle ting i et omfang, som er begrundet (og kun begrundet) i hensynet til et åndsværks videreeksistens. Det er tænkeligt, at det nærmere beset er dette, der ligger bag visse af de om ophavsrettigheder faktisk gældende eller legislativt anbefalelsesværdige regler (jfr. f. eks. en til fordel for ophavsmanden gennemført beskyttelse af de i begrænset omfang eksisterende afskrifter af et litterært eller musikalsk manuskript, som selv er gået til grunde, uanset at disse afskrifter er kommet på fremmede hænder).

Med hensyn til de på ophavsrettens område gældende særlige regler om mangfoldiggørelse m. v. er der formentlig en nærliggende parallel til den almindelige konkurrencelovgivning, hvis formål jo også er at give den, der har noget at handle med, større fortjenstmuligheder ved at forhindre andre i, hvad der i og for sig var ønskeligt, at fremkomme med lignende udbud.

Byretsdommeren tog iøvrigt ikke afstand fra den af professor Ross i foredraget fremsatte kritik af visse forfatteres anskuelser om ophavsrettens karakter af ejendomsret i traditionel betydning.

Professor Ross havde derefter ordet for nogle afsluttende bemærkninger og understregede heri, at hans kritik kun retter sig mod Vinding Kruses og Torben Lunds teori, hvor ordet »ejendomsret« opfattedes på den særlige måde.

FRA GRÆNSEOMRÅDET MELLEM KUNSTINDUSTRI OG MØNSTERRET.

(Foredrag af kst. landsdommer, dr. jur. *Torben Lund* den 28. januar 1946).

Foredraget udelades, da det antagelig senere vil blive trykt andetsteds.

D i s k u s s i o n :

Professor *Ussing* ønskede at stille et enkelt spørgsmål i tilslutning til dr. *Lunds* foredrag: Hvorledes afgrænses begrebet »kunstindustri«? Skal man herved navnlig lægge vægten på det industrielle, eller tør man også medtage genstande, der kun fremstilles i ganske få eksemplarer?

Dr. jur. *Torben Lund* svarede, at i øjeblikket omfatter begrebet såvel rene kunstværker som kunstindustri i egentligste forstand samt kunsthåndværk; adskillelse mellem disse to sidste begreber bliver foretaget således, at det første er det mere maskinmæssige, det sidste det mere håndarbejds-mæssige.

Kriteriet bør i fremtiden være, hvorvidt en genstand alene har æstetiske formål, eller hvorvidt den tillige har »brugsformål«.

I England drager man grænsen på en mere håndfast måde, idet genstande, der fremstilles i over 50 eksemplarer, er kunstindustri, medens man kommer udenfor denne kategori, hvis fremstillingen sker i indtil 50 eksemplarer.

Professor *Ussing* takkede for disse supplerende oplysninger. Især er den engelske opfattelse af værdi med henblik på muligheden for registreringstankens gennemførelse. Thi medens det må anses for udelukket at kræve registrering af alle frembringelser, kan man meget vel tænke sig et registreringssystem, der kun medtager frembringelser i større antal.

OMKRING NÜRNBERG-PROCESSEN.

(Foredrag af statsadvokat *Jørgen Trolle* den 25. februar 1946).

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1946 side 123.

PROCESSPRINCIPER OCH PROCESSREFORM I SVERIGE.

(Foredrag af professor *Per Olof Ekelöf*, Uppsala, den 25. marts 1946).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

SÆSONEN 1946—1947

INDHOLD.

Foreningen	19
<i>Bent Nebelong</i> : En kommende fælles-nordisk kautionslovgivning	21
<i>Carl Ricard</i> : Har vi retsbeskyttelse for privatbilleder	39
<i>Niels Klerk</i> : Aktieselskabets anonymitet (Er aktieselskaber stadig juridiske personer?)	42
<i>Margot Satz</i> : Konkurrence-klausuler efter dansk og engelsk ret..	49
<i>Åke Malmström</i> : Nogle arveretsproblemer	51
<i>Henrik Tamm</i> : Dømmes affattelse	54

FORENINGEN

Den årlige generalforsamling afholdtes mandag den 30. september 1946 i Odd-Fellow Palæet. Højesteretssagfører *C. B. Henriques* valgtes til dirigent og gav ordet til landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*, der aflagde beretning og regnskab.

Medlemstallet, der den 1. september 1945 var 615, havde været stigende og var den 1. september 1946 622.

Han omtalte de i årets løb afholdte 5 foredrag og nævnte, at medlemmerne havde haft adgang til Dansk Kriminalistforenings årsmøde den 20. og 21. november 1945 med debat om »straffelovstillægene af 1945« og til Forsikringsforeningens møde den 1. marts 1946, hvor højesteretsadvokat *Dagfinn Dahl*, Oslo, havde holdt foredrag om »lægens rettslige ansvar« (trykt i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1946 side 241). Han omtalte, at bestyrelsen havde besluttet at lade *Rostrup Bøyesen* male professor *Ussing* ved forelæsningspulten. Dette billede var blevet overrakt professor *Ussing* ved hans 60 års fødselsdag af bestyrelsen, på hvis vegne højesteretssagfører *Karsten Meyer* talte. Billedet er bestemt til det national-historiske museum på Frederiksborg.

Han gennemgik regnskabet for 1945—46, der var revideret af foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen*. Beholdningen var ved årets begyndelse 9.450 kr. 92 øre og ved årets afslutning 4.824 kr. 13 øre.

Beretningen blev taget til efterretning og regnskabet godkendt.

Professor *Ussing* ønskede at nedlægge sit hverv som formand. Professor *Borum* valgtes i hans sted. De øvrige bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. — Bestyrelsen består herefter af:

Professor, dr. jur. *O. A. Borum*, formand,
professor, dr. jur. *Henry Ussing*,
højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,
højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
byretsdommer *Karen Johnsen*,
landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*,
professor, dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
landsretssagfører *Erik Petri*,
kst. landsdommer *Hans Topsøe-Jensen* og
statsadvokat *Jørgen Trolle*.

Foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen* blev genvalgt.

Formanden, professor *Borum*, takkede professor *Ussing* for det store arbejde, han havde udført for Juridisk Forening, hvis formand han havde været siden 1929. Foreningens medlemmer var glade ved stadig at se professor *Ussing* som medlem af bestyrelsen.

EN KOMMENDE FÆLLES-NORDISK KAUTIONSLOVGIVNING

(Foredrag af sagfører, cand. jur. *Bent Nebelong* den 30. september 1946).

I.

I det program for det fællesnordiske samarbejde på obligationsrettens område, som man i mere end en menneskealder har fulgt ved udarbejdelsen af den efterhånden lange række af obligationsretlige love, der er blevet til ved fællesnordisk samarbejde, findes også kaution optaget som emne for fællesnordisk lovgivning, og da programmet, således som det foreligger, iøvrigt på det nærmeste er udtømt, tør det måske forventes, at man indenfor en overskuelig årrække vil tage spørgsmålet om tilvejebringelsen af en fællesnordisk kautionslovgivning op til behandling.

Der er da også gode grunde, der taler for at tilvejebringe en moderne kautionslovgivning, og med de erfaringer, vi har fra det hidtidige fællesnordiske samarbejde på lovgivningens område, ville det være ønskeligt, om en sådan lovgivning kunne tilvejebringes som et led i dette samarbejde.

Retstilstanden indenfor de 4 nordiske lande frembyder det fælles træk, at der indenfor hvert af landene findes en ældre kodifikation af civilretten, hvori der også findes optaget nogle bestemmelser om kaution. For Danmarks og Norges vedkommende findes reglerne henholdsvis i Chr. d. V.s Danske og Norske Lov, og for Sverige og Finlands vedkommende findes de i den for disse lande fælles lovbog af 1734. I Sverige og navnlig også i Finland har man ved senere lejligheder givet en række supplerende regler om kaution, men det gælder dog stadig for

alle de 4 nordiske lande, men mest for Danmark og Norge, at den gældende kautionslovgivning må karakteriseres som sporadisk, og der savnes i dem alle regler om centrale problemer i kautionslæren. Endvidere tror jeg at turde sige, at retspraksis ikke har formået på de ulovbestemte områder at skabe tilstrækkelig klare og hensigtsmæssige regler til, at retstilstanden kan betegnes som tilfredsstillende.

Det vil naturligvis være umuligt for mig på den begrænsede tid, der er til min rådighed her i aften, at gennemgå alle de problemer, der opstår under forberedelsen af en tidssvarende kautionslovgivning; der kan kun blive tale om at trække en del mere eller mindre vilkårligt udvalgte enkeltspørgsmål frem til belysning, men forinden jeg går over til en gennemgang af disse enkeltspørgsmål, vil jeg gerne ganske kort fremsætte nogle mere almindelige bemærkninger om en kommende kautionslovgivning.

En sådan lovgivning må for det første på adskillige områder kunne simplificere gældende ret, der må karakteriseres som indviklet og navnlig også på en række områder er gjort mere indviklet end strengt nødvendigt. Dernæst er der adskillige områder, hvor der trænges til en klargørelse af de gældende bestemmelser — det drejer sig her ikke om spørgsmål, der er særlig komplicerede, men om områder, der, skønt problemerne er ret simple, stadig henstår uafklarede i retspraksis og derfor giver anledning til talrige processer, der bør kunne spares — jeg tænker her eksempelvis på, hvilke regler der gælder om kautionistens hæftelse for renter i hovedforholdet, og på spørgsmålet om, hvorvidt kautionisten hæfter for sagsomkostninger, der måtte blive pålagt hovedmanden under kreditors søgsmål mod denne.

Ser man på de hidtidige fællesnordiske love, har disse imidlertid langt fra indskrænket sig til blot at simplificere og klargøre gældende ret, men der er ofte givet regler, der indenfor et eller flere og undertiden også indenfor alle de samarbejdende lande har betegnet nydannelser, til tider endda temmelig radikale nydannelser. Dette vil givetvis også blive tilfældet ved tilvejebringelsen af en ny kautionslovgivning, i hvert fald hvis man skal nå frem til en i hovedsagen ensartet lovgivning i de 4 lande.

Der er nemlig navnlig mellem på den ene side Danmark og Norge og på den anden side Sverige og Finland betydelig forskel i gældende ret, når vi kommer til detailreglerne, og det drejer sig både om forskelle af mere almindelig principiel karakter og om forskelle, der blot betegner en forskellig teknisk udformning af samme tanke.

Sluttelig vil jeg, inden jeg går over til enkeltspørgsmålene, nævne, at jeg anser det som et stærkt argument for tilvejebringelsen af en tidssvarende kautionslovgivning, at man derved vil opnå, at kautionisterne lettere vil kunne gøre sig bekendt med deres rettigheder og forpligtelser — det er i hvert fald i gældende dansk og norsk ret således, at reglerne er vanskeligt tilgængelige for lægmænd.

II.

Selvom man i en kautionslovgivning ikke vil optage en egentlig definition af det kautionsbegreb, som loven bygger på, vil det dog være nødvendigt, at man gør sig klart, hvilket område man vil lovgive for. Det gælder naturligvis om at udforme lovens område eller med andre ord det kautionsbegreb, som lægges til grund i loven, således at der kan gives ensartede regler for det pågældende område.

I denne forbindelse er det umiddelbart indlysende, at man må foretrække professor Ussings snævrere begreb, fordringskaution, frem for Lassens videre begreb, der omfattede også visse indeståelser for andet end fordringers opfyldelse og derfor omfatter tilfælde, der er alt for uensartede til, at der under eet ville kunne opstilles klare og faste regler for dem.

Denne anskuelse stemmer iøvrigt med erfaringer fra de lande, hvor der er tilvejebragt en moderne kautionslovgivning, idet man i disse overalt lægger begrebet fordringskaution til grund ved bestemmelsen af lovens område.

Det forekommer mig imidlertid, at der kan være grund til at opstille en yderligere begrænsning i lovens område, nemlig således, at den kun kommer til at omfatte kaution for pengeforpligtelser i modsætning til kaution for andre forpligtelser, såsom leveringsforpligtelser og arbejdsforpligtelser. Det vil være mine

tilhørere bekendt, at velsagtens op mod 99 pct. af alle kautionsforpligtelser er kaution for pengeforpligtelser, og det er derfor klart, at vi på dette område sidder inde med et fuldt tilstrækkeligt erfaringsmateriale som grundlag for udarbejdelse af regler om kaution for pengeforpligtelser, medens paa den anden side det erfaringsmateriale, vi sidder inde med, når det drejer sig om kaution for andet end pengeforpligtelser, er meget spinkelt, og det ville være i overensstemmelse med de principper, der hidtil er fulgt ved udarbejdelsen af fællesnordiske love, om man nøjedes med at opstille regler på de områder, hvor erfaringsmateriale må anses for at være tilstrækkeligt.

Der kan iøvrigt også fremdrages adskillige spørgsmål, hvor det de lege lata er overordentlig vanskeligt at afgøre, hvilke regler der egentlig gælder om kaution for andet end pengeforpligtelser, og hvor det vil være mindst lige så vanskeligt at afgøre, hvilke regler der de lege feranda bør gælde eller med andre ord, hvilke regler der bør ophøjes til lov. Blot som et eksempel skal jeg nævne, at det er vanskeligt at afgøre, om kaution for andet end pengeforpligtelser, når ikke andet er aftalt, er simpel kaution eller selvskyldnerkaution. Herskende dansk og norsk opfattelse går i modsætning til den svensk-finske opfattelse ud på, at kaution i disse tilfælde er selvskyldnerkaution, men dette holder vistnok ikke stik for en nærmere prøvelse, og hvad der de lege feranda bør gælde, er det grundet på manglende erfaringsmateriale vanskeligt at udtale sig om.

III.

Jeg skal dernæst gøre nogle bemærkninger om kautionsens indgåelse, idet man sikkert under overvejelsen vedrørende en eventuel kautionslovgivning vil komme ind på en drøftelse af spørgsmålet om, hvorvidt man bør stille krav om, at en kautionsforpligtelse kun er gyldig, når den indgås skriftligt. En sådan regel gælder ganske vist ikke for tiden i noget af de nordiske lande, men i en række fremmede retsforfatninger, der ikke i almindelighed stiller krav om, at et løfte for at være gyldigt skal være skriftligt, har man stillet krav herom, når det drejer sig om kau-

tionsforpligtelser. Til støtte for en sådan regel, specielt om kautionsforpligtelser, har man navnlig anført, at kaution er en særlig farlig kontrakt, og at man derfor bør sørge for, at den, der agter at påtage sig kaution, virkelig også får lejlighed til alvorligt at betænke, hvad han indlader sig på, inden han påtager sig en kautionsforpligtelse, som måske, hvis den skulle blive aktuel, vil kunne ruinere ham. Yderligere kan til støtte for et krav om skriftlighed anføres, at der naturligvis noget sjældnere opstår fortolkningstvivel med hensyn til kautionsforpligtelser, der er indgået skriftligt, end med hensyn til mundtligt indgåede kautionsforpligtelser.

Hertil må det dog siges, at erfaringerne fra de nordiske lande ikke giver grundlag for at indføre krav om skriftlighed, idet den gældende formløshed ikke har givet anledning til mislige resultater. Man bør derfor sikkert, uanset at de fleste kautionsforpligtelser i praksis indgås skriftligt, afstå fra at reformere på dette område.

IV.

Et vigtigt spørgsmål er det, om man i en kommende kautionslovgivning vil opretholde den gældende formodning for, at kaution for pengeforpligtelser, når ikke andet er aftalt, er simpel kaution, eller om man bør stryge denne formodning og i stedet opstille en regel, hvorefter kautionisten i mangel af anden aftale er selvskyldnerkautionist. En sådan ændring har professor Ussing gjort sig til talsmand for i sit værk om kaution og har navnlig begrundet dette med, at det i det praktiske retsliv er det overvejende almindelige, at der træffes positiv aftale om selvskyldnerkaution, og at det i virkeligheden kun er den kreditor, der ikke ved bedre, som lader sig nøje med simpel kaution.

Der er det rigtige i professor Ussings anskuelse, at den simple kaution, således som dette retsinstitut for tiden er udformet her i landet, i høj grad er bragt i miskredit, hvilket fremgår af, at det ikke blot i bankernes kautionsdokumenter, der sikkert altid vil blive udformet særdeles strengt for kautionisten, bestemmes, at kaution for en ydet bankkredit er selvskyldnerkaution, men sådanne vedtagelser finder praktisk talt sted ved alle mere for-

retningsmæssigt betonedede kautionsforhold og forekommer endog hyppigt i rent private låneforhold.

Man må imidlertid efter min mening rejse det spørgsmål, om det ikke er muligt at gå en mellemvej ved at skærpe den simple kautionists forpligtelser noget, således at simpel kaution bliver et praktisk anvendeligt og betryggende sikringsmiddel for kreditor, således at det kunne forsvares at opretholde formodningen for, at kaution, når ikke andet er aftalt, er simpel kaution og måske endda trænge den vidtdrevne vedtagelse af selvskyldnerkaution noget tilbage.

Et sådant mellemstandpunkt ville sikkert have større mulighed for at samle almindelig tilslutning end prof. Ussings forslag, der, så vidt jeg har kunnet se, ikke har mødt tilslutning i litteraturen, men tværtimod har mødt nogen betænkelighed. Man har således efter mit skøn med føje overfor prof. Ussings forslag anført, at der dog stadig forekommer en hel del tilfælde, navnlig i rent private låneforhold, hvor kreditorerne lader sig nøje med simpel kaution, og at det derfor måske ville være en urimelig merkantilisering af de gældende regler, om man gik over til den af prof. Ussing anførte regel. Dernæst forekommer det mig, at der er en vis vægt i den betragtning, at de fleste kautionister påtager sig kaution ud fra et kendskab til hovedmandens økonomiske forhold, og at de ved kautionens påtagelse normalt går ud fra, at hovedmanden, når han får den kredit, som der skal kautioneres for, vil kunne klare sine økonomiske forpligtelser, og kautionisten går så optimistisk ud fra, at der med hovedmandens evne til at betale også følger vilje til at betale. Det vil i disse tilfælde, som udgør langt den største del af alle kautionsforpligtelser, være noget hårdt, om man i de tilfælde, hvor det viser sig, at kautionisten har bedømt spørgsmålet om hovedmandens evne til at betale rigtigt, vil udsætte kautionisten for at måtte betale, uden at kreditor har søgt sig fyldestgjort hos hovedmanden, og man bør derfor opretholde kravet om, at kautionisten kun kan udsættes herfor, når han ved kautionens påtagelse er blevet advaret om denne risiko ved en udtrykkelig vedtagelse af selvskyldnerkaution.

Som nævnt må man imidlertid for at opretholde formodningen

for simpel kaution foretage visse ændringer i de gældende regler, således at kreditor ikke skal være tvunget til en tidsrøvende tvangsforfølgning mod hovedmanden i tilfælde, hvor man i forvejen meget vel kan indse, at udbyttet af en sådan tvangsforfølgning vil blive minimalt.

For det første bør der i gældende dansk ret indføres et par ændringer, som adskillige gange har været fremhævet i litteraturen, og hvis gennemførelse sikkert ikke vil volde den mindste modsigelse. Det gælder dels en regel om, at kreditor, dersom hovedmanden går konkurs, bør kunne gå løs på den simple kautionist uden at afvente konkursboets udfald, når blot de almindelige betingelser for kautionistens ydelsestid iøvrigt er opfyldt, altså navnlig, at hovedforholdets forfaldstid er indtrådt; en sådan regel er allerede forlængst gennemført i finsk ret, men ikke i noget af de øvrige lande, hvor kreditor ofte vil være tvunget til at afvente konkursboets afslutning. Dernæst gælder det den regel, at kreditor bør kunne gå direkte løs på kautionisten, når hovedmanden er forsvundet eller har forladt landet uden at efterlade sig gods. En sådan regel er gennemført i Sverige og Finland, men ikke i Danmark og Norge.

Dernæst findes der i norsk ret en regel, som sikkert er anbefalelsesværdig, gående ud på, at kreditor på een gang kan anlægge sag mod hovedmanden og den simple kautionist med krav om eksegibel dom mod dem begge, således at dommen over den simple kautionist kommer til at gå ud på, at denne er pligtig at betale, dersom det ved tvangsforfølgning viser sig, at hovedmanden ikke sidder inde med tilstrækkelige midler til at fyldestgøre kreditor, således at det overlades til fogedretten at påse, om kreditor i fornødent omfang har søgt fyldestgørelse hos hovedmanden, inden han søgte fyldestgørelse hos kautionisten. Denne regel medfører den betydelige fordel, at det, dersom det bliver nødvendigt at skaffe executionsgrundlag mod den simple kautionist, ikke bliver nødvendigt med et nyt tidsspildende søgsmål. Hertil kommer, at det naturligvis er billigere at nøjes med et søgsmål, hvorved bemærkes, at søgsmål mod kautionisten jo meget vel kan være ret omstændeligt, idet denne jo kan gøre særlige indsigelser gældende mod kautionsforpligtelsen og efter

gældende ret kan gøre gældende, at dommen over hovedmanden er urigtig.

Endelig bør der sikkert indføres regler, hvorved man fritager kreditor for tvangsforfølgning mod visse af hovedmandens formueobjekter, som alt for ofte i den sidste ende viser sig ikke at give noget som helst eller dog kun en meget ringe dækning til kreditor. I så henseende ville det sikkert være hensigtsmæssigt at fritage kreditor for tvangsforfølgning mod fast ejendom, der er behæftet udover en bestemt grænse i forhold til ejendoms-skyldværdien, en grænse, der naturligvis må fastsættes under hensyntagen til erfaringerne for, hvad en fast ejendom efter et groft gennemsnit udbringer på tvangsauktion. Ved en sådan regel vil man fritage kreditor for tvangsforfølgning i en del tilfælde, hvor denne erfaringsmæssigt tager urimelig lang tid og hyppigt i den sidste ende viser sig ikke at indbringe noget til hans dækning.

På tilsvarende måde burde man måske også fritage kreditor for at søge fyldestgørelse gennem udlæg i simple fordringer og negotiable papirer, der ikke noteres på børsen, eller hvis værdi ikke kan fastslås med nogenlunde sikkerhed under executionsforretningen, og på samme måde måtte man så fritage kreditor for at gøre udlæg i ikke børsnoterede aktier, hvis værdi ikke kan fastslås under fagedforretningen.

Det er klart, at de her foreslåede ændringer i de gældende regler om simpel kaution i nogen grad ændrer den simple kautionists risiko, men reglerne betegner dog kun en retsteknisk tilskæring af de allerede gældende regler og vil i hovedsagen kun medføre, at den simple kautionist kommer til at betale noget hurtigere, end det nu er tilfældet, men ikke hyppigere end nu, og hvis man gennem sådanne regler kunne trænge den vidtdrevne vedtagelse af selvskyldnerkaution tilbage, vil man derved tilgodese kautionisternes sande interesser.

V.

Jeg skal herefter gøre nogle bemærkninger om spørgsmålet om omfanget af kautionistens ydelse, nærmere betegnet om kautionistens hæftelse for hovedforholdets renter, være sig kredit-

renter eller morarenter, og de sagsomkostninger, som måtte blive pålagt hovedmanden ved kreditors søgsmål mod denne.

I alle de nordiske lande søger man efter gældende ret i retspraksis at afgøre de heromhandlede spørgsmål ved en fortolkning af kautionssløftet, men så vidt jeg kan se, er man gået alt for vidt ad denne vej i tilfælde, hvor kautionsforpligtelsen i virkeligheden ikke frembyder noget som helst grundlag for at nå et resultat ad fortolkningens vej. Dette hænger sammen med, at de fleste kautionstilsagn er overordentlig kortfattede og blot lyder på, at vedkommende påtager sig kaution eller eventuelt selvskyldnerkaution for den eller den forpligtelse eller gæld eller for det og det beløb.

Det er klart, at disse »normale« kautionstilsagn ikke giver nogen som helst støtte for ad fortolkningens vej at kunne udtale sig om, hvorvidt kautionisten hæfter for morarenter eller sagsomkostninger, og resultatet er da også i praksis i overensstemmelse med en restriktiv fortolknings-metode blevet, at kautionisten som alt overvejende hovedregel frifindes for disse bydelser.

Noget hyppigere vil der naturligvis være grundlag for ad fortolkningens vej at afgøre, om kautionisten hæfter for hovedforholdets kreditrenter, men jeg vil dog her betone, at det sikkert i praksis beror på tilfældigheder, om et kautionstilsagn f. eks. formuleres som en indeståelse f. eks. for »ovenstående beløb« eller for »ovenstående gæld«, men om den ene eller anden formulering bruges, spiller i retspraksis en afgørende rolle for sagens udfald.

Ved en ny lovgivning må man søge bort fra de udpræget individuelle afgørelser efter gældende ret og fastslå en deklaratisk regel, som kun bør anses som fraveget, når dette klart fremgår af kautionssløftet.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvilken deklaratisk regel der bør opstilles, er jeg af den opfattelse, at man i vidt omfang bør lade kautionisten hæfte for aksecorier og bydelser, men man må på den anden side udforme hensigtsmæssige regler om kreditors diligenspligt, herunder om kreditors pligt til at holde kautionisten underrettet om hovedforholdets udvikling, og endvidere må der udformes hensigtsmæssige regler om kautionistens

adgang til at blive fritaget for sin forpligtelse, herunder kautionistens adgang til ved eget initiativ at opnå fritagelse for sin forpligtelse.

VI.

Jeg kan så gå over til at gøre nogle enkelte bemærkninger om et par af de regler, der tilgodeser kautionistens interesse i at blive fritaget for sin forpligtelse, uden at hovedforholdet samtidig bringes til ophør — jeg tænker her på regler, der ikke hører hen under det område, der traditionelt behandles under etiketten kreditors diligenspligt. — Jeg skal dels gøre nogle bemærkninger om en af de dansk-norske regler på dette område og dels om en af de svensk-finske regler.

Den dansk-norske regel, som jeg skal omtale, er reglen i D. L. 1-23-15 og den hermed overensstemmende regel i N. L. 1-21-15. Som det vil være mine tilhørere bekendt, går reglen ud på, at kautionisten under visse betingelser kan opsigte kautionen overfor hovedmanden med den virkning, at hovedmanden, dersom han ikke betaler til kreditor eller på anden måde sørger for, at kautionisten frigøres, må betale et beløb til kautionisten svarende til, hvad denne i påkommende tilfælde kan komme til at betale til kreditor. Denne regel, hvortil der ikke findes nogen parallel i svensk-finsk ret, men derimod i de fleste fremmede retsforfatninger iøvrigt, bør formentlig optages i en kommende fællesnordisk kautionslovgivning, omend den nok på enkelte punkter må underkastes visse tekniske ændringer; således vil man sikkert ikke i en ny lov stille krav om, at hovedmanden betaler til kautionisten, men lade det være tilstrækkeligt, at han stiller sikkerhed overfor denne.

Jeg skal imidlertid ikke beskæftige mig med disse tekniske detaljer, men derimod med spørgsmålet om, hvorvidt den omhandlede regel i overensstemmelse med gældende dansk og norsk ret kun bør finde anvendelse i tilfælde, hvor kautionisten har påtaget sig sin kautionsforpligtelse efter aftale med hovedmanden, medens man i gældende ret nægter kautionisten den omhandlede beføjelse, når han har påtaget sig kautionen alene efter aftale med kreditor.

Det dansk-norske standpunkt begrundes traditionelt med, at kautionisten, når han gør brug af den omhandlede beføjelse, blander sig særdeles kraftigt i forholdet mellem kreditor og hovedmanden og navnlig også hindrer hovedmanden i at nyde godt af kreditors langmodighed, og man finder det derfor nødvendigt, at denne beføjelse støtter sig på, at kautionen er påtaget efter anmodning fra eller aftale med hovedmanden. Denne argumentation finder jeg imidlertid ganske utilstrækkelig, idet for det første kreditors langmodighed, når han har skaffet sig en kautionist uden om hovedmanden, i høj grad sker for kautionistens regning og risiko og for det andet, fordi hovedmanden, når det, hvad normalt er tilfældet, drejer sig om transportable fordringer, jo slet ikke kan regne med, at fordringen forbliver hos den langmodige kreditor — den kan jo fra den ene dag til den anden overgå til en særdeles utålmodig kreditor.

Hvis man tillægger den kautionist, der alene har påtaget sig kautionen efter aftale med kreditor, beføjelsen i 1-23-15, er dette blot et udtryk for, at man tillægger kautionisten visse kreditorbeføjelser, hvilket under hensyn til forholdet mellem kreditor og kautionisten er ganske rimeligt og på den anden side ikke kan anses for særlig tyngende for hovedmanden, der jo kunne risikere, at fordringen overgik til en utålmodig kreditor, og som jo, når kautionisten gør brug af beføjelsen, blot kan betale kreditor.

Den svensk-finske regel, jeg skal omtale, går ud på, at kaution i en række tilfælde forældes 1 år efter, at forfaldstid i hovedforholdet er indtruffet. Selve de udtrykkelige lovregler herom er ikke så vidtgående, men praksis har anvendt reglen i adskillige andre tilfælde, således at den efterhånden har udviklet sig til at blive kautionisternes universalmiddel i de to lande til at opnå frifindelse. Jeg nævner ikke reglen, fordi jeg anser den for efterfølgelsesværdig — tværtimod tror jeg, at svenskere og finner vil være enige i, at reglen ikke bør overgå til en fællesnordisk lov. Med den nævnte regel tror jeg imidlertid, at vi står overfor forklaringen på en række væsentlige forskelle mellem på den ene side dansk og norsk ret og på den anden side svensk og finsk ret. Dette har den særlige betydning, at Sverige og Fin-

land efter afskaffelsen af den etårige forældelsesfrist må indgå på at gennemføre regler svarende til visse af de dansk-norske regler eller dog dermed beslægtede regler: Blot som eksempel skal jeg nævne, at reglen naturligvis er årsag til, at man i Sverige og Finland ikke har en regel svarende til D. L. 1-23-15 og N. L. 1-21-15. Dernæst er den formentlig også forklaringen på, at man ikke i Sverige og Finland har selvstændige regler om betydningen af henstandsgivelse fra kreditors side, således som det kendes i Danmark og Norge, hvor henstand navnlig i Danmark i vidt omfang medfører, at kautiønistens hæftelse ophører. Henstandsgivelse vil nemlig i de praktisk vigtigste tilfælde ikke kunne udstrækkes ud over 1 år, uden at dette i medfør af forældelsesreglen betyder, at kautiønistens ansvar bringes til ophør, og dette har man altså ment at kunne blive stående ved.

VII.

Sluttelig vil jeg omtale spørgsmålet om, hvilken virkning det har for kautiønistens, at kreditor opgiver viljesbestemte sikkerhedsrettigheder i hovedmandens ejendele.

Hvad nu for det første angår spørgsmålet om sådanne sikkerhedsrettigheder, som med kautiønistens vidende forefandtes, da han påtog sig kautiønsforpligtelsen, gælder det indenfor alle de nordiske lande, at kautiønistens frigøres i det omfang, hvori kreditors opgivelse af de pågældende rettigheder hindrer kreditor, resp. kautiønistens, under regressen i at kunne opnå dækning. Denne regel er der næppe grund til at ændre ved en kommende kautiønslovgivning.

Går vi dernæst over til spørgsmålet om, hvad der gælder med hensyn til sådanne sikkerhedsrettigheder, som ganske vist forelå ved kautiønsens indgåelse, men som kautiønistens ikke havde kendskab til, gælder det, at man i Danmark hylder den opfattelse, at kreditors opgivelse af disse rettigheder er uden betydning for kautiønistens hæftelse, medens man i Norge vistnok anvender samme regel som om de rettigheder, kautiønistens havde kendskab til. I Sverige og Finland er spørgsmålet, så vidt jeg kan se, uafklaret.

Den danske regel begrundes i hovedsagen med, at der skulle

være en vis trang til at stille kreditor frit, når det drejer sig om sikkerhedsrettigheder, som kautionisten ikke havde kendskab til, ligesom man anfører, at kautionisten, dersom opgivelsen i disse tilfælde fik virkning for hans hæftelse, ville opnå en upåregnet gevinst.

Denne regel er retsteknisk uheldig, idet kreditor normalt ikke vil kunne skønne, om kautionisten har haft kendskab til en sikkerhedsret eller ej, hvorfor han i almindelighed ikke tør gøre brug af beføjelsen til at opgive sikkerhedsrettigheder, som kautionisten ikke har haft kendskab til — iøvrigt er det næppe rigtigt, at den pågældende beføjelse normalt skulle have nogen særlig værdi for kreditor, og jeg mener derfor, at man bør gå over til den i Norge gældende regel, hvorefter opgivelse af sikkerhedsrettigheder også i dette tilfælde medfører samme retsvirkning som opgivelse af de sikkerhedsrettigheder, som kautionisten havde kendskab til, da han påtog sig kautionsforpligtelsen. Herved opnår man en klar regel, der afskærer overflødige processer hidrørende fra, at kautionisten måske bagefter i strid med kreditors opfattelse vil gøre gældende, at han fra det øjeblik, han påtog sig kautionen, har haft kendskab til den omhandlede sikkerhedsret, en påstand, som det vil være vanskeligt at afkræfte under en retssag. På den anden side kan den af mig forfægtede regel ikke anses for særlig urimelig eller tyngende for kreditor og hovedmand.

Hvad endelig angår spørgsmålet om kreditors opgivelse af sådanne sikkerhedsrettigheder, som først er stiftet efter, at kautionisten har påtaget sig sin kautionsforpligtelse, gælder det, at der overalt i de nordiske lande er enighed om, at det som hovedregel må stå kreditor frit for at opgive sådanne rettigheder, uden at dette får virkninger for kautionisten, uanset om det drejer sig om rettigheder, som denne, dersom han indfrieede hovedfordringen, kunne indtræde i. I fremmed ret forefindes imidlertid undertiden regler, der selv i disse tilfælde frigør kautionisten helt eller delvis; det gælder således i tysk ret, og jeg er af den opfattelse, at en sådan regel støttes af særdeles vægtige grunde.

Medens det i det foregående hævdede standpunkt vedrørende sikkerhedsrettigheder, der forelå ved kautionens indgåelse, være

sig med eller uden kautionistens kendskab, kunne forsvares ved en henvisning til retstekniske hensyn, gælder det, at en tilsvarende regel for senere stiftede sikkerhedsrettigheder ikke udelukkende kan begrundes på denne måde.

Der kan imidlertid anføres en del selvstændige hensyn, der taler for reglen.

Det vil således sikkert ikke helt sjældent forekomme, at en kautionist, der ønsker at bringe kautionen til ophør, f. eks. ved benyttelse af den til D. L. 1-23-15 svarende regel eller ved at betale kreditor og derefter omgående søge regres, henholdsvis af hovedmanden og kreditor, vil blive mødt med en henvisning til, at der ikke er synderlig fare for, at han skal komme til at lide økonomisk tab, da der jo nu af hovedmanden er stillet yderligere sikkerhed for hovedfordringen.

Undertiden, men langt fra altid, vil sådanne udtalelser fra kreditors side medføre, at man vil stille kautionisten på samme måde som ved sikkerhedsrettigheder, der forelå allerede ved kautionens stiftelse.

Udtalelser fra hovedmandens side af denne art vil kun kunne have den virkning, og det vil endda være sjældent, at der tillægges kautionisten en sekundær sikkerhedsret for hans regreskrav, som bliver af betydning, hvis kreditor opgiver sin sikkerhedsret, men kautionisten vil normalt ikke være klar over, at han må sørge for, at den ham tillagte sikkerhedsret må fuldständiggøres ved en såkaldt sikringsakt for at medføre fortrinsret fremfor andre kreditorer.

I andre tilfælde vil det stille sig således, at kautionisten ad anden vej får kendskab til den nye sikkerhedsret og måske af denne grund undlader at gøre brug af sine beføjelser til at bringe kautionens forpligtelse til ophør, ligesom kautionistens kendskab til den nye sikkerhedsret også på anden måde kan øve indflydelse på hans økonomiske dispositioner.

Selvom man overfor det anførte kan henvise til, at det er kautionistens egen fejl, at han træffer sine økonomiske dispositioner under indflydelse af de nystiftede sikkerhedsrettigheder, så må en realistisk lovgiver dog have for øje, at det er det overvejende almindelige, at kreditor ikke opgiver den nye sikker-

hedsret, der således kommer kautionisten tilgode, ligesom man jo må erindre, at kautionisten, der gennemsnitlig er lidet forretningskyndig, i almindelighed vil regne de nye sikkerhedsrettigheder som risikobegrænsende, allerede fordi han rent faktisk i de fleste tilfælde vil komme til at nyde godt af dem.

Til det anførte kommer imidlertid, at der også her gør sig visse retstekniske hensyn gældende. For det første er det vanskeligt at sondre mellem blotte beroligende udtalelser fra hovedmanden og kreditor i forbindelse med henvisning til den nystiftede sikkerhedsret for at afværge, at kautionisten tager skridt til at bringe kautionen til ophør og dispositive tilsagn, der afgives i tilsvarende situationer, om, at sikkerhedsrettighederne også skal tjene til sikkerhed for kautionisten.

Af langt større vægt er det imidlertid, at de sikkerhedsrettigheder, der stiftes efter kautionens indgåelse, i mange tilfælde — måske endda i de fleste — stiftes i situationer, hvor kreditor ville være berettiget til — eventuelt efter opsigelse — at søge sig fyldestgjort for hovedfordringen, således at den nye sikkerhedsret tjener til at afværge udlæg og for så vidt til en vis grad må sidestilles med et sådant. Dersom det da må antages — hvilket vistnok er tilfældet — at der må sættes snævre grænser for kreditors adgang til at opgive et udlæg (arrest etc.), er der trang til at sætte ganske tilsvarende grænser for hans adgang til at opgive de omhandlede viljesbestemte sikkerhedsrettigheder.

Ved vurderingen af, hvilken regel der må anses for mest hensigtsmæssig med hensyn til de efter kautionens indgåelse stiftede viljesbestemte sikkerhedsrettigheder, står det endnu tilbage at undersøge, om den af mig forfægtede regel vil være særlig tyngende for kreditorerne. Dette synes imidlertid ikke at kunne antages, da kreditor normalt kun vil have en enkelt fordring mod hovedmanden, således at han ikke har nogen interesse i at kunne overføre sikkerhedsretten til en anden fordring. Yderligere er det klart, at kreditor ved sikkerhedsrettens stiftelse — bindende for kautionisten — kan aftale med hovedmanden, at den skal tjene til sikkerhed for andre aktuelle eller eventuelle krav, som kreditor måtte være eller blive indehaver af mod hovedmanden.

Herved vil kreditor normalt være i stand til at sikre sig en

handlefrihed af passende omfang i forhold til kautionisten, men det kan naturligvis tænkes, at kreditor som en form for yderligere kreditydelse til hovedmanden ønsker at opgive en sikkerhedsrettighed uden at overføre den til sikkerhed for andre ham tilkommende fordringer, idet hovedmanden herved sættes i stand til at opnå forstrækninger fra anden side, hvilket kreditor af hensyn til sine egne interesser kan anse for hensigtsmæssigt. I mange tilfælde vil kreditors interesser her imidlertid være ganske parallelle med kautionistens interesser, og det kan ikke antages, at det gennemsnitlig vil volde synderligt besvær at få kautionisten til at indgå på, at en sikkerhedsret i et tilfælde som det omtalte opgives.

Alt taget i betragtning vil jeg efter det anførte være tilbøjelig til med henblik på en fællesnordisk lov om kaution at gå ind for den i det foregående forfægtede regel, uanset at denne betegner en ændring i en i forvejen ganske ensartet regel i alle de nordiske lande. Den forfægtede regel kan siges at være et rimeligt udslag af, at det i et vist omfang må påhvile kreditor at tilgodese kautionisternes interesser.

D i s k u s s i o n :

Professor *Borum* udtrykte sin glæde over foredragets udmærkede form og betydelige vægt og efterlyste iøvrigt foredrag fra andre unge jurister.

Over for spørgsmålet simpel kaution eller selvskyldnerkaution og muligheden for en mellemløsning måtte man ikke glemme, at konservatismen i retslivet er så stor, at man næppe vil komme synderlig vidt med rent teoretisk begrundede reformforslag. Bankerne ville utvivlsomt stadig forlange selvskyldnerkautionen anvendt. Man måtte sikkert slutte sig til professor *Ussings* opfattelse også i fremtiden.

Et af de mest brændende spørgsmål ved en kommende dansk eller nordisk lovgivning er kreditors eventuelle diligenspligt, og man måtte håbe, at de senere deltagere i diskussionen ville komme nærmere ind herpå.

Professor *Ussing* udtalte meget anerkendende ord om foredraget og den afhandling, der lå til grund for det. I bogen »Kaution« er problemerne i reglen ikke behandlet frit ud fra et legislativt synspunkt, men er hovedsagelig skildret i overensstemmelse med gældende ret. Der er næppe tvivl om, at man også på det foreliggende område bør tilstræbe en fælles-nordisk lovgivning.

Indlederen havde i sin afhandling udtrykt tvivl om, hvorvidt der ved kaution for andet end pengeforpligtelser skulle være en formodning for simpel kaution eller for selvskyldnerkaution. Han havde på dette punkt undervurderet betydningen af gældende ret og gjorde i nogen grad de tidligere forfattere uret.

Både retskildemæssigt og fortolkningsmæssigt er selvskyldnerkaution givetvis udgangspunktet, og man kan kun give plads for den simple kaution, hvis dette klart er hjemlet ved sædvane. Den simple kaution er en misforståelse, der hidrører fra romerretten, og som har vundet indpas ved tåbelig medlidenhed eller andet lignende. Man har foretrukket det lempelige for det fornuftige og praktiske.

Ved en eventuel lovgivning vil meget muligt konservatisme føre til, at man opretholder det nuværende krav om en udtrykkelig vedtagelse for at anerkende selvskyldnerkaution. Man kunne overveje, om man helt skulle afskaffe den simple kaution. I bogen »Kaution« er der ikke taget endelig stilling dertil. En mellemløsning som af indlederen foreslået er næppe mulig eller praktisk.

At anvende reglen i Danske Lov 1-23-15 også i tilfælde, hvor kautionen ikke er påtaget efter aftale med hovedmanden, er vel tænkeligt og foreneligt med kreditors interesse, derimod ikke uden videre med debtors. Denne ville derved få en særlig mellemstilling imellem to kreditorer, der deler kreditorbeføjelserne indbyrdes. En hel del kunne siges for og imod, men noget endeligt legislativt standpunkt havde professor *Ussing* ikke taget.

En af de mest interessante undersøgelser var behandlingen af problemerne i forbindelse med kreditors opgivelse af sikkerhedsrettigheder. Legislativt kunne meget tale for indlederens velbegrundede standpunkt, men professor *Ussing* havde ikke selv

taget endelig stilling. Der kunne sikkert også anføres modgående betragtninger. Således har i det hele bevægeligheden i sikkerhederne ofte en stor betydning. Også debitor kan jo have interesse heri, og det er ikke givet, at han kan formå både kreditor og kautionist til at give afkald.

Man kunne på mange punkter ønske en grundig drøftelse med praktikere til uddybning af de øvrige meget værdifulde synspunkter, indlærdet havde fremsat.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* gjorde opmærksom på, at man også fra norsk side havde udtalt ønske om en fælles-nordisk lovgivning om kaution.

Fra sin virksomhed i Dansk Kautionsforsikringsaktieselskab kunne han nævne, at simpel kaution ofte var anvendt og anset for fyldestgørende i forbindelse med leverings- og arbejdsaftaler. Tabskaution spiller også en stor rolle, og her er den simple kaution formentlig i alles interesse. Der kan i det hele ikke være tvivl om, at også den har sin livsberettigelse.

HAR VI RETSBESKYTTELSE FOR PRIVATBILLEDER?

(Foredrag af landsretssagfører *Carl Ricard* den 28. oktober 1946).

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1947 side 205.

Diskussion:

Professor *Borum* efterlyste en nøjere undersøgelse af grænsen mellem det retmæssige og det retsstridige på dette ømtålelige område, hvis aktualitet og betydning foredraget havde givet et levende indtryk af.

Højesteretssagfører *Henrik Bache* ville blot spørge om indlederens stilling til billeder (fotografier) af folk i det blotte lined. Består det retsstridige ikke deri, at der gennem fotografier skabes et blivende værk, som således består og senere — løsrevet fra dets sammenhæng — kan give anledning til misbrug.

Indlederen anså ikke, at det retsstridige lå i en opbevaring af en situation. Selv en anvendelse en enkelt gang må være utiladelig. Vægten må sikkert lægges på den dokumentariske gengivelse.

Byretsdommer *Tamm* ønskede nærmere belyst, i hvilket omfang man var pligtig at finde sig i at blive karikeret. Navnlig for politikere og skuespillere kunne det have betydning at vide, om man skulle finde sig i enhver form for karikatur, selv en nok så ydmygende.

Indlederen mente, at man måtte give vittighedstegnere en udstrakt frihed, idet læserne kunne se, at det var fantasi. Dette er derimod ikke tilfældet med karikaturer gennem fotografi, og

disse ville vistnok ofte være retsstridige, idet der gives et dokumentarisk indtryk. Spørgsmålet havde også været fremme i en retsafgørelse om latterliggørende gengivelse af en skuespiller og hans kunst. De, der stiller sig op på en scene, må i reglen finde sig i sligt.

Landsdommer *Jacobæus* ønskede at imødegå indlederen i det anførte eksempel, hvor et blad bringer et billede (fotografi) af en dame med en dårlig figur. Dette var sikkert retsstridigt og burde utvivlsomt som absolut ærekrænkende være strafbart.

Indlederen gjorde opmærksom på, at ialfald såfremt damen selv havde begivet sig ud på en offentlig badestrand, ville der ikke være synderlig grund til at give retsbeskyttelse.

Landsretssagfører *Klerk* gjorde gældende, at offentliggørelse af billeder af personer i særlige situationer næppe var retsstridig, når gengivelsen var loyal, eller når de pågældende havde befundet sig på offentlige steder, eller når billedet iøvrigt havde almen interesse; men det sidste kan måske siges om alle de billeder, der bringes i bladene.

Hertil bemærkede *indlederen*, at det jo ikke lå i redaktørernes hånd at afgøre, om almen interesse var tilstede; det måtte bero på et vist almindeligt begreb.

Professor *Borum* ønskede at spørge, om der var pligt for den enkelte gæst ved f. ex. en middag på skydebanen til at finde sig i offentliggørelse af et fotografi, hvorpå han figurerede.

Indlederen mente, at der ved familiefestligheder, hvor værten havde indbudt fotografen, og gæsterne ikke reagerede imod optagelsen, oftest ville foreligge et stiltiende samtykke. Hvis fotografen derimod havde sneget sig ind, måtte der i reglen kunne statueres en krænkelse af privatlivets fred, og man ville f. ex. ved en privat bryllupsfrokost være berettiget til at udvise fotografen.

Højesteretssagfører *Hjejle* var meget betænkelig ved den af indlederen benyttede sætning, at offentligheden kunne have et krav på at se visse personer afbilledet. Det må anses for et me-

get tvivlsomt spørgsmål. Hvis nu en person, der havde et stygt udseende, på forhånd skrev til redaktionerne om at undlade en offentliggørelse af den pågældendes billede, ville en gengivelse formentlig være retsstridig.

Indlederen ville ialfald ikke give vedkommende ret til at protestere, hvis f. ex. billedet ønskedes offentliggjort, fordi han var blevet udnævnt til en stor stilling. Man måtte iøvrigt også se på de rent praktiske forhold for bladvirksomhed; det ville således være umuligt for bladene i forvejen at indhente samtykke fra de pågældende.

AKTIESELSKABETS ANONYMITET.

(ER AKTIESELSKABER STADIG JURIDISKE PERSONER?).

(Foredrag af landsretssagfører, lektor *Niels Klerk* den 6. december 1946).

Det ofte — navnlig tidligere — anvendte navn på aktieselskabet, det anonyme selskab (*société anonyme* — *namenlose Gesellschaft*) karakteriserer en særlig side ved dette, som kommer tydeligt frem ved en historisk betragtning.

Ældre videnskabelige fremstillinger fremhævede som en fordel ved aktieselskabsformen, at ejerne, driftsherrerne, ikke træder frem over for omverdenen, det være sig det offentlige, medkontrahenter eller medaktionærer.

Palmer nævner f. ex. i udgaven fra 1895, at rigsdagsmænd kunne drive virksomhed, uden at den brede offentlighed fik kendskab hertil, hvad enten nu ønsket om hemmeligholdelse lå i forretningens art eller i deres egen stilling. Det kan dog også være over for myndighederne, at det sande forhold skal camoufleres, eksempelvis på grund af ejernes manglende økonomiske soliditet, statsborgerret, fradømmelse af borgerlige rettigheder og almen tillid eller specielle næringsretlige regler, der ønskes omgået. Også forholdet over for skattemyndighederne kan have været af betydning, ligesom antitrustlovgivning kan have spillet ind. Over for medaktionærer kan den fastholdte anonymitet hjælpe en minoritetsgruppe til at bevare styret, idet de enkelte aktionærer da har vanskeligt ved at finde hinanden. Sådanne tankegange er udpræget liberalistiske og har navnlig været fremherskende, hvor myndighederne og den almindelige samfundsindstilling tillod erhvervs livet at udfolde sig frit og organisere sig frit uden indblanding, ligesom det også var mere naturligt på en tid, hvor aktieselskabet ikke spillede den samfundsmæssige rolle, det gør i dag.

Et berømt votum fra den amerikanske højesteretsdommer Holmes giver udtryk for det samme: Filosofien har muligvis vundet meget ved det forsøg, der er gjort i de senere år på at se igennem fiktionen til det faktiske og på at generalisere aktieselskaber, interessentskaber og andre grupper til et fælles begreb; men at generalisere er at udelade og i dette tilfælde at udelade en karakteristisk egenskab ved aktieselskabet, som er af stor betydning både for forretningsverdenen og juraen. Et væsentligt formål for moderne lovgivning og for dem, der handler under den, er at indskyde en nonconductor, igennem hvilken det er umuligt at se mændene bag.«

For dette liberalistiske syn, der principielt går ud på kontrakts- og organisationsfrihed — jfr. at den første danske aktieselskabslov først kom i 1917 —, er det naturligt, at der ved anvendelsen af de enkelte lovregler udelukkende ses på aktieselskabets forhold; hvem, der er aktionærer, interesserer ikke lovgivningen. Ellers opnås ikke de nævnte fordele. Konsekvensen heraf er, at det frit tillades at udstede ihændehaveraktier.

Samtidig optages retsvidenskaben af drøftelser af aktieselskabets egenskab af juridisk person. Man opererer med fiktionsteori, personificationsteori, organisk teori m. v.

Der synes at være en indre sammenhæng mellem disse fire tankegange:

Liberalisme på det økonomiske, sociale og idémæssige område,
det offentliges og retsordenens manglende interesse for, hvem
der er aktionærer,

fri udstedelse af ihændehaveraktier og

teoriens iver for en granskning af problemet: den juridiske
person.

Det er næppe muligt at drage en enkelt af disse faktorer frem som hovedårsag, formentlig består en vevsvirkning. Det kan derimod konstateres, at der på alle fire områder er sket en udvikling. At liberalismen er trængt tilbage, behøver ikke nærmere påvisning. Retsvidenskaben har tildels mistet sin interesse for problemet og tildels afvist det som værende et skinproblem. I

Norden har navnlig Uppsalaskolen her gjort en indsats (Olivecrona).

Et prægnant udtryk for ikke-juristens indstilling kom frem i en engelsk parlamentsdebat om fagforeningers stilling. Lord Balfour omtalte disse som »corporations«, blev afbrudt og rettet af en jurist, men svarede: »Det ved jeg, men for øjeblikket taler jeg engelsk, ikke jura.«

Alf Ross har i »Virkelighed og Gyldighed« og senere i folkeretten analyseret den juridiske person således, at det er »simpelthen udtryk for pligt- og rettighedssituationer, der adskiller sig fra de sædvanlige, typiske derved, at de forskellige momenter i situationen, der sædvanligvis står i relation til et og samme individ, her står i relation til flere forskellige«, således at den juridiske person kort karakteriseres som et atypisk, opspaltet retssubjekt. Der foreligger her en skarp analyse, som dog samtidig har forflygtiget begrebet, hvilket sikkert også har været tanken. F. ex. dækker begrebsbestemmelsen også situationen fuldmægtig—fuldmagts giver.

Der er således fra teoriens side ikke længere noget i vejen for, at retsordenen kan forme reglerne i de enkelte situationer ud fra hensigtsmæssighedsovervejelser, og man ender da i Kelsens definition, som i Danmark er taget op af Poul Andersen, der karakteriserer en sammenslutning som juridisk person, når det er sammenslutningen som sådan, der er tilregnelsespunkt for retsreglerne og deres anvendelse. Det er herefter muligt at karakterisere en sammenslutning som juridisk person i visse relationer, men ikke i andre. Det har nemlig vist sig nødvendigt for retsordenen, efterhånden som aktieselskabet er blevet mere og mere almindeligt og samtidig en betydningsfuld faktor i erhvervs livet, overensstemmende med opgivelsen af de liberalistiske tankegange, i forskellige retninger at tillægge det betydning, hvem der er aktionærer i aktieselskabet. Allerede skibsregistreringsloven af 1892 forlangte, at bestyrelsen skulle bestå af aktieejere, der har en nærmere angiven tilknytning til Danmark. Der er her en modsætning til næringsloven, der blot kræver, at bestyrelsen skal opfylde tilknytningsbestemmelsen, men ikke at den skal bestå af aktionærer. I forbindelse med næringslovgivningen

har man imidlertid i en anden retning lagt vægt på aktionærernes stilling, nemlig i relation til næringslovens § 26, der forbyder næringsdrivende med næringsbrev på handel at have mere end eet udsalg i den enkelte kommune. Der foreligger her en omfattende domspraxis, der har tillagt det betydning, hvem der var aktionærer.

Også nyere love har undergivet aktieselskaber forskellig behandling, alt efter hvem der var aktionærer. Jeg kan nævne loven om konfiskation af tysk og japansk ejendom og tvungen administration af aktieselskaber med tysk og japansk kapital, loven om erhvervelse af fast ejendom og udkastet til lov om udlændinges erhvervelse af fast ejendom til opfyldelse af budet i grundlovens § 50, 2. stk., værnemagerlov II, § 3. Også priskontrolrådet har i sin praxis været inde på og har gennemført lignende tankegange, i et enkelt tilfælde i domspraxis, dog uden held.

På andre punkter har domstolene dog selv gået i spidsen. En højesteretsdom i U. f. R. 1930, pag. 1, har således nægtet en aktionær at anmelde gagekrav som privilegeret i sit selskab. Højesteretsdommen i U. f. R. 1940, pag. 48, straffede for overtrædelse af aktielovgivningingen ikke alene bestyrelsesformanden, men også den udenfor-stående trediemand, til fordel for hvem den pågældende transaktion var foretaget, samt hans sagfører.

En Østre Landsretsdom i U. f. R. 1944, pag. 598, har erklæret det strafbart, at et selskab udlånte sine midler til en aktionær til finansiering af opkøb af yderligere aktier i selskabet. Denne dom er af aktieselskabs-registeret hårdhændet brugt til at forbyde enhver form for aktionærlån og fastere gældsforhold mellem selskaberne og deres aktionærer, formentlig med tvivlsom føje.

Note: Den i foredraget rejste kritik af aktieselskabs-registerets stilling er blevet efterfulgt af en drøftelse i U. f. R. 1948 og 1949, til hvilken henvises.

Indenfor skatteretten har synspunktet også vundet frem. Højesteret har i U. f. R. 1943, pag. 1109, godkendt, at skattemyndighederne skønsmæssigt kunne beregne sig den tantième, der var tillagt en hovedaktionær, og har også i andre tilfælde givet skattemyndighederne ret til at behandle selskaberne forskelligt,

såvel i forhold mellem moder- og datterselskaber, samt hvor en enkelt person har været altovervejende aktionær i selskabet.

I Eengangsskatteloven er der i selve lovteksten gjort sondring mellem selskaber med over og under 10 aktionærer, ligesom det også spiller en rolle, om aktiekapitalen er på udenlandske hænder.

I norsk Højesterets praksis, Norsk Retstidende 1939, pag. 483, har synspunktet været anvendt indenfor forsikringsretten, idet man har nægtet et aktieselskab, der var forsikringstager ifølge en brandforsikringspolice, ret til at få udbetalt forsikringssummen i et tilfælde, hvor ildspåsættelsen var forårsaget af en aktionær. Grundts Forsikringsret tager dog nogen afstand herfra. En dom fra 1925 har kun givet nedsat dividenderet efter en bestemmelse svarende til konkurslovens § 18 i et tilfælde, hvor et aktieselskab havde stillet pant for en aktionærs gæld.

Der har således i de senere år været en langsom, men fast udvikling i retning af på flere og flere områder at lægge vægt ikke alene på aktieselskabets egne forhold, men også på, hvem der er dets aktionærer, og det må forudses, at man i flere og flere retninger vil komme ind herpå.

Man kunne spørge, om det ikke var rigtigst at lægge en fast sondring mellem på den ene side familieaktieselskaber og selskab stiftet til omgåelse af lovgivningens bestemmelser og på den anden side andre selskaber. Et sådant synspunkt har Kobbernagel gjort sig til talsmand for i bogen »Ledelse og Ansvar«, men det er næppe anvendeligt i praksis og er heller ikke det, der i flere af de påviste tilfælde har været afgørende.

Der har også i visse lande været fulgt den vej at lade selskaberne selv afgøre, om de ville organisere sig som private companies — G. m. b. H. — eller som egentlige aktieselskaber. Men med disse selskabsformer har man gjort dårlige erfaringer, og man har da også i den seneste engelske aktielovsrevision afskaffet de særlige privilegier for private companies i retning af kravene til regnskabsaflæggelse og stiftelsesoverenskomst.

Såfremt man fra aktieselskabernes side mener, at udviklingen er uheldig eller vil føre for vidt, må reaktionen blive en anden, nemlig den, at aktieselskaberne sanerer sig selv og undlader at

lægge sig åben for den kritik, der mere eller mindre åbenlyst ligger bag lovgivningsmagternes og domstolenes stilling. Der kan formentlig opnås enighed om, at aktieselskabsformen bør bevares, og det er i denne retning et vigtigt moment, at en af de mest moderne aktieselskabslovgivninger — den svenske — nu tillader enkeltmandsaktieselskab. Der er her givet aktieselskaberne et tillidsvotum, der ikke må misbruges, såfremt alvorlige følger skal undgås.

Et vigtigt led i sådan selvjustits er udstedelse af navneaktier. Ihændehaveraktier er forbudt efter en række lovgivninger, bl. a. den engelske. I Norge har de ikke været tilladt siden 1919 og i Sverige ikke siden 1895. Intet vigtigt, loyalt hensyn synes at tale for bevarelsen af ihændehaveraktier, når en rimelig dispensationspraksis fra administrationens side følges. Erfaringen fra Norge og Sverige viser iøvrigt, at dispensationsandragender ikke er hyppige. Derimod taler meget for at afskaffe ihændehaveraktierne. Aktieselskaberne selv vil da kunne modarbejde den almindelige indstilling, at aktieselskabsformen bruges, når formålet ikke legitimt kan opnås ad anden vej — når der er noget, der skal skjules.

For det andet kan det være vejen til intimere tilknytning mellem selskabet og aktionæren. Naturligvis er det ikke et af de vigtigste momenter i så henseende, men hensynet er dog så vigtigt, at selv den mindste hjælp ikke bør foragtes.

For det tredje vil det være et vigtigt middel til at hindre misbrug fra ledelsens side.

Det er interessant, at det har været et væsentligt argument i den debat, der har været ført i England om socialisering af næringslivet, at det offentlige gennem navneaktierne havde fuld kontrol med, hvem der var driftsherrer.

Det er imidlertid ikke gjort med afskaffelse af ihændehaveraktier. Det må også sikres, at aktierne virkelig lyder og noteres på rette ejers navn. Opgørelsen af 23/7 1945 viste, at danske navneaktier i vidt omfang ikke er noteret på den rigtige ejers navn. Årsagen kan dels være det skattehensyn, som opgørelsen var et slag imod. Men også andre, f. ex. ønsket om overfor registreret at fremtræde som et selskab med under 10 aktionærer og

derved sikre regnskabets hemmeligholdelse. Også hensynet at sikre ensartet stemmeafgivning eller særskilt overdragelse af enkelte af de til aktierne knyttede rettigheder kan spille ind, f. ex. ved arv, pantsætning o. l.

Den svenske aktielovs § 115 giver medaktionærerne en vis ret til at forlange oplysninger om det rette ejerforhold, men dette hjælper ikke i de tilfælde, hvor ingen aktionær spørger, ligesom der heller ikke er tillagt aktieselskabs-registeret nogen ret, bortset fra de tilfælde, hvor selskabet ejer fast ejendom.

I England har spørgsmålet senest været drøftet i forbindelse med den såkaldte Cohen report, der danner grundlaget for aktielovsrevisionen af 1948. Denne har resulteret i en bestemmelse, hvorefter det engelske handelsministerium er berettiget til at foranstalte undersøgelse, hvor en offentlig interesse kræver det.

Det er også tvivlsomt, hvor langt man skal gå, når rette ejer ikke har været noteret. Efter den svenske regel hindres kun de til aktien knyttede administrationsbeføjelser, men ikke de økonomiske rettigheder. I England må der ikke udbetales dividende, sålænge det offentlige undersøgelse står på. På den anden side er den engelske bestemmelse tildels forflygtiget, fordi praksis anvender den fremgangsmåde at deponere aktierne i selskabet, hvorefter der udstedes receptisser (share warrants) til ihændehaver, således at receptisserne frit omsættes.

I diskussionen deltog bl. a. professor *Ragnar Bergendal*, Lund, der fremhævede, at den væsentlige fare for aktieselskabets fremtid lå i det af amerikaneren Burnham påpegede managerial system.

KONKURRENCE-KLAUSULER EFTER DANSK OG ENGELSK RET.

(Foredrag af fg. sekretær i justitsministeriet, cand. jur. *Margot Satz*
den 27. januar 1947).

Foredraget udelades, da det er trykt i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1947 side 537.

Diskussion:

Retspræsident *Hvidt* ønskede i tilslutning til foredraget at give oplysning om nogle synspunkter, der ved disse sagers behandling i Sø- og Handelsretten ofte var fremkommet fra de handelskyndige dommere. Handelens folk er tilsyneladende i højere grad end juristerne tilbøjelige til at begrænse klausulernes rækkevidde, og de har ofte bedre kendskab til, hvor langt — eller hvor kort — den berettigedes interesse går.

Ved overdragelse af forretninger behøver man ikke at forholde sælgeren adgang til at drive tilsvarende virksomhed i særlig lang tid. 1 eller 2 år er fuldt tilstrækkeligt, og man nedsætter i Sø- og Handelsrettens praksis som oftest de i almindelighed aftalte 3—5 år. Erfaringen viser, at en ny købmand i reglen slår igennem i løbet af 1 års tid. Sagerne begynder jo sædvanligvis med et forbud, og når dette og den påfølgende retssag er overstået, er der faktisk forløbet en passende tid, så at man i dommen kun behøver at sætte en ganske kort frist. Det må også erindres som et moment i afvejelsen, at kundernes rationer i reglen bliver ved den pågældende forretning.

Ved tobaksforretninger o. lign. er det en selvfølge, at over-

drageren i et vist omfang er bundet konkurrencemæssigt set over for køberen selv uden udtrykkelig klausul.

Ved klausuler i forbindelse med tjenesteaftaler er der i endnu højere grad anledning til at nedsætte fristerne. De handelskyn-
dige medlemmer af retten er gennemgående mere medhjælper-
venlige end juristerne; det gælder ikke alene de specielle med-
hjælper-repræsentanter.

Klausulernes geografiske rækkevidde beror i reglen på området for vedkommende forretnings good-will. Ved salg af lægepraksis plejer man fast at antage 2 mil.

Overvejer man rent legislativt klausulernes berettigelse, må man huske, at parterne ved aftalens indgåelse som regel ikke regner med, at den klausul nogensinde skal komme i brug. Man kan dog næppe gå så vidt som til helt at forbyde dem.

NOGLE ARVERETSPROBLEMER.

(Foredrag af professor *Ake Malmström*, Lund, den 24. februar 1947).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

Diskussion:

Professor *Borum* understregede, at grundlaget for den danske kommissions betænkning var den svenske lov og forarbejderne dertil. På alle punkter havde man søgt kundskab om og sammenligning med svensk ret. Desværre var det ikke muligt at få en fælles-nordisk lov, idet vi f. ex. giver ægtefællen en betydelig bedre arveretlig stilling. 3.000 kr.-reglen går i samme retning; beløbet er dog vist for lavt. Også i reglerne om arveforskud er der forskel mellem de danske og svenske regler.

Når justitsministeriet i sit forslag giver arveret for oldeforældre, er det vist en misforståelse, der forhåbentlig også vil falde i landstinget. Man må som professor *Malmström* standse ved første og anden arveklasse. For at befæste arveretten bør man skære alle ubegrundede arverettigheder bort.

Man må lægge mærke til den foreslåede svenske »kvarlåtenskaps-skat«, der i visse tilfælde kan sluge op til 60 pct. af boet forud for delingen mellem arvingerne; disse skal derpå igen svare sædvanlig arveafgift. Den er tilsyneladende underkendt i en udtalelse af *Svea Hovrätt*, og også adskillige landshøvdinge er gået imod den, uanset at de tilhører regeringspartiet.

Statsadvokat *Trolle* anså den interessanteste forskel imellem dansk og svensk ret at være reglerne om uskiftet bo med livs- og udarvinger. Man måtte være imod den vide adgang til at hensidde i uskiftet bo. Jo ældre folk bliver, jo større trang er der

til at overføre formuen til de yngre generationer. I kommissionens forslag — men beklageligvis ikke i regeringens — var der også mulighed for en ægtefælle til helt eller delvis at udelukke den anden ægtefælle fra at hensidde i uskiftet bo under rekurs til skifteretten. Man burde i hele dette spørgsmål nærme sig svensk ret. — Måske skulle man også, som i Sverige, konstruere uskiftet bo med udarvinger som en egentlig arveret for ægtefællen; den måtte dog være begrænset derved, at den ophører, når den længstlevende påny gifter sig.

Uanset det af professor Borum anførte bør man sikkert udstrække slægtsarveretten således, at tredje arveklasse ikke ophæves. I den foreslåede begrænsede skikkelse vil disse regler alene få praktisk betydning, hvor et barn, der endnu ikke har kunnet testere, arves af ældre slægtninge. Her kommer formuen jo i realiteten fra barnets forældre, d. v. s. anden arveklasse.

Højesteretssagfører *Gorrissen* gjorde gældende, at det uskiftede bo i praksis virker udmærket. Hvad skulle enken leve af, hvis man delte ud allerede i hendes levetid. Selv en så stor formue som en halv million giver kun en årlig indtægt på henvend 25.000 kr., hvoraf allerede halvdelen fragår til skat. Det er således allerede efter den nugældende ordning umuligt for en enke at opretholde det leveniveau, som hun var vant til fra først-af-dødes tid. Det uskiftede bo tjener også til at opretholde barn-domshjemmet, og børnene — ialfald de gode af dem — vil normalt ikke føle nogen trang til at få del i formuen.

Debatten om at medtage flere eller færre arveklasser har ikke synderlig betydning, idet der ved større formuer så at sige altid vil være oprettet et testamente.

Man må advare stærkt imod det omtalte nye svenske forslag om en ekstrabeskatning af dødsboer. Slikt vil let betage folk lysten til at spare og vil i stedet medvirke til at hæve forbruget.

Højesteretssagfører *Heise* anså spørgsmålet om at bortskære en del af arveklasserne for at være af principiel karakter, og selvom højesteretssagfører *Gorrissen* havde ret i, at der ofte ville være disponeret ved et testamente, var der alligevel ikke så få tilfælde, hvor spørgsmålet også fik praktisk betydning.

Hvis man skærer for kraftigt bort, vil det støde folks retsfølelse og være i strid med grundsætningen om repræsentation, hvorefter børn træder i deres forældres sted.

Professor *Malmström* indvendte, at såfremt man gennemfører disse repræsentationssynspunkter, vil man til slut stykke arven ud i små bidder. Samhørighedsfølelsen overfor fætre og kusiner er også væsentlig mindre end overfor onkler og tanter. Men det er fremfor alt den nævnte sønderdeling af arven, der taler for at skære væk af arveklasserne, ellers kunne man blive ved at dele i det uendelige. Det må også erindres, at selvom man i 1928 havde en ubegrænset slægtsarveret, så var repræsentationsprincippet dog ikke gennemført.

Professor *Stig Juul* ønskede i anledning af, at de foregående deltagere havde inddraget den retshistoriske baggrund i diskussionen, at gøre opmærksom på, at grundsætningen om repræsentation faktisk først blev gennemført ved arveforordningen af 1845. De 5 arveklasser, som denne forordning opstiller, var for så vidt en fiktion, som forholdet i 1845 var det, at såfremt man skulle opsøge arvinger i femte arveklasse, ville de i reglen være upåviselige, idet den fælles ascendent tilhørte en tid, da der ikke fandtes kirkebøger. Udspaltningen af arven i de mange grene og linier efter rent matematisk princip er heller ikke tilfredsstillende; i ældre tid var delingen »in capita« den almindelige, når man kom udenfor descendensen, og en sådan løsning vil sikkert i nutiden forekomme mange mere tiltalende.

I dag må begrundelsen for arveretten være, at der må kunne påvises en vis naturlig grund til at overføre arveladerens formue til de pågældende personer. Man burde iøvrigt sikkert medtage fætre og kusiner. Arven må hellere gå til samme generation end tilbage.

Professor *Borum* anså det for nærmest en smagssag, om man ville medtage fætre og kusiner, og udtrykte til afslutning sin glæde over professor *Malmströms* inciterende foredrag.

DOMMES AFFATTELSE.

(Foredrag af byretsdommer *Henrik Tamm* den 31. marts 1947).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1947 B side 241.

D i s k u s s i o n :

Retspræsident *Hvidt* gjorde i anledning af indlederens udtryksmåde opmærksom på, at man i dommens konklusion altid bør benytte vendingen »det påstævnte beløb«. Det har betydning for statistikken og bruges altid i Sø- og Handelsretten.

Det ville i mange underretssager være til hjælp for både dommer og parter, om der var adgang til skriftveksling. Måske er en formelig lovændring ikke nødvendig; ialfald i Sø- og Handelsretten gives der nu altid tilladelse til sådan skriftveksling, når parterne ønsker det. Navnlig i mindre søsager kan der forekomme meget indviklede spørgsmål, f. ex. om liggedage, og her er skriftlige indlæg meget påkrævede.

Når man skal skrive en dom, bør man i reglen følge den fremgangsmåde først at give en kort oversigt over, hvad sagen drejer sig om. Så gengives parternes forskellige påstande, og så de forskellige beviser i sagen, navnlig vidnernes forklaringer. Derefter gives en udførlig, historisk fremstilling af det passerede med nøje angivelse af, hvad der fra hver parts side erkendes eller bestrides. En sådan sammenarbejdning af hele stoffet i sagen er afgjort at foretrække fremfor en gengivelse af den enkelte parts forklaring og udredninger, der blot sinker og ødelægger overblikket. Endelig kommer dommens begrundelse, og man må herved huske også at fremhæve proceduren fra den part, der ikke får medhold. Man bør i reglen stræbe efter at give en

fyldig begrundelse, og hele det skriftlige arbejde hermed er af meget stor betydning, idet man først så formår at tænke sagen igennem. Papiret kan — som man siger — rødme.

Det forekommer undertiden, at en *litis denuntiatus* fremsætter ønske om, at retten i dommen skal tage udtrykkelig stilling til et spørgsmål, der berører ham. Dette bør man være meget varsom med, thi selvom den pågældende har været tilvarslet, har han dog i mange tilfælde ikke haft lejlighed til selv at foranstalte bevisførelse.

At skrive domme er et arbejde, som man med årene kommer til at holde mere og mere af, og det er af stor vigtighed, at denne del af dommerens gerning gøres så godt som muligt. Man måtte derfor hilse med glæde, at spørgsmålet var taget op, og at det var gjort på en så udmærket måde af indlederen.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* påpegede overfor indlederens statistiske bemærkninger, at Ugeskrift for Retsvæsen ikke bør benyttes som grundlag for statistik, idet kun de særlig interessante sager optages i ugeskriftet.

Sproget i dommen har naturligvis stor interesse, og da den store ordbog om det danske sprog begyndte at komme, havde han krævet, at også domssamlingerne blev citeret, således som man citerede forfattere. Desværre var det ikke lykkedes at opnå dette.

Landsdommer *Lucas* ønskede at spørge sagførerne, om de var tilfredse med dommenes affattelse. Under en domsforhandling går det slag i slag, og det er derfor tit vanskeligt at få det hele med i dommen, både forklaringer og procedure. Det kan også ses fra det procesbesparende synspunkt, nemlig med henblik på at bedømme mulighederne for appel.

Landsretssagfører, dr. jur. *Madsen-Mygdal* foreslog, at der allerede i studietiden blev gjort noget for at hjælpe på sproget. Studenternes sprog er — som man vil kunne se af de skriftlige opgaver — meget usøigneret og skødesløst.

Til de eksempler, som indlederen havde nævnt, kunne der føjes mange andre. Således var han engang i Juristens domsamling faldet over følgende udtryk i en separationsdom:

»... Omend det nu må antages, at fru N. N. ikke er nogen heksemester på kogekunstens område, finder retten dog ...«

I udlandet finder man ofte meget indviklede domsaffattelser, hvor alt søges presset ind i een eller få lange sætninger. Det bør man selvfølgelig ikke efterligne.

For år tilbage havde han engang medvirket ved en domsforhandling i Tyskland, hvor parternes sagførere nogle dage efter procedurens afslutning havde fået tilstillet et udkast af dommen for at kunne give rent faktiske korrektiver, forinden den »endelige« dom blev afsagt. En sådan fremgangsmåde kan undertiden være praktisk, idet det forekommer, at en landsretsdom går noget udenfor parternes procedure. Det kan også være, at retten finder argumenter, som parterne under proceduren ikke har haft lejlighed til at tage stilling til. Her er der forsåvidt et virkeligt problem, som måske ad denne vej kan klares.

Landsretssagfører *Buhl* protesterede imod indlederens regel om, at der ikke i dommen bør tages vidtgående principielle standpunkter. Det er tværtimod ofte parternes hensigt med sagen at få en sådan principiel afgørelse, og retten må da ikke vige udenom. Som eksempel ville han fremdrage stripp-sagen (U. f. R. 1946 side 456), hvor man under proceduren ved siden af det principielle spørgsmål også kom ind på andre momenter, som retten derefter benyttede til argumentation for resultatet, således at man ikke fik en »ren« afgørelse af hovedspørgsmålet. Man må kunne forlange, at domstolene griber om nælden, selvom det kan være ubehageligt. Her ville sikkert det af landsretssagfører Madsen-Mygdal omtalte domsudkast være på sin plads.

Højesteretsdommer *Victor Hansen* gav tilslutning til indlederens kritik af domme i nævningesager. Disse er ofte utroligt magre og helt uanvendelige som præjudikater. Han nævnede som eksempel, at man i en sag om forsøg på manddrab end ikke havde været i stand til at finde en omtale af motivet til forbrydelsen. Retsplejeloven frembyder ingen hindring for en bedre domsaffattelse, idet den kun giver særlige regler for referatet af spørgsmålet til nævningene.

I borgerlige sager var man ofte alt for forsigtig med at citere

lovregler; f. eks. finder man sjældent en henvisning til 3-19-2 eller til aftaleloven. Denne tilbageholdenhed betyder en urimelig vanskeliggørelse af navnlig retsvidenskabens arbejde. Ældre retsafgørelser bør derimod ikke citeres i selve dommen, men i en note. Det er iøvrigt sjældent, at der findes et egentligt »leading case«, idet der som oftest er tale om et sammenspil af flere ældre domme i forbindelse med den foreliggende sag.

Som retspræsident Hvidt havde fremhævet, burde der ved en lovændring gives adgang til skriftlige indlæg i underretssager, hvis retten skønnede, at en skriftveksling var påkrævet. Den burde dog nok begrænses til sager, hvor begge parter møder ved sagfører, bl. a. af hensyn til underretsdommerens vejledningspligt. Den nugældende regel er historisk begrundet deri, at man ønskede at bremse for endeløse skriverier. Når man i øjeblikket i Sø- og Handelsretten praktiserer skriftveksling i de små sager, er det formentlig i strid med retsplejeloven, der vistnok positivt forbyder det.

Landsretssagfører *Asmussen* ønskede et fyldigere referat i landsretsdomme af argumentationerne i proceduren. Det samme gjaldt også for vidneforklaringerne, således at man fik et bedre grundlag for appel og for en sammenligning med eventuelle senere forklaringer afgivet under forberedelsen for Højesteret.

Landsdommer *Boeg* understregede i anledning af den fremdragne Stripp-sag, der var blevet pådømt af hans afdeling, at selvom de 3 dommere er enige om resultatet, kan deres synspunkter for begrundelsen dog være indbyrdes afvigende. Dommen er derfor ofte et fællesprodukt og må bære præg deraf. Hvis hver dommer frit kunne udvikle sit standpunkt, ville fremstillingen måske blive bedre.

Det var ikke rigtigt, når indlederen påstod, at man anvendte flere ord på de store sager end på de små. De mindre sager, f. eks. politisagerne, var ofte vanskeligere og arbejdsmæssigt mere krævende. Man må heller ikke glemme, at alle sager har samme berettigelse.

Statsadvokat *Trolle* fandt, at dommene set med anklagemyndighedens øjne gennemgående er ret utilfredsstillende, idet de

ofte fremtræder som rene blanketter. Når man nu engang har hjemmel til at gøre dem fyldigere, bør det afgjort gøres. Især er § 925-dommene meget summariske.

Går man udenfor den sædvanlige strafudmåling, bør dette særskilt begrundes, bl. a. for at man let kan konstatere, om en anke er påkrævet ud fra principielle hensyn. Forklaringerne bør også sammenarbejdes og gøres lettere tilgængelige.

I politisager, der undertiden indeholder betydelige juridiske problemer, er det erfaringsmæssigt vanskeligt at formå retten til at give en ordentlig begrundelse og til at gengive de påberåbte retssætninger, og han omtalte nogle eksempler herpå.

Kontorchef *Benny Levin* fandt indlederens indignation over stempelforbeholdet i dommen ubegrundet. Det skæmmer ikke dommen, omend man naturligvis godt kunne skrive det i præmisserne, og i de tilfælde, hvor ingen overtrædelse var kommet frem, helt udelade det.

Landsdommer *Lucas* mente, at domme i nævningesager, ialfald på de vigtigste punkter, ikke kunne gøres bedre.

Højesteretsdommer *Victor Hansen* fastholdt sin tidligere kritik af disse domme og uddybede den på forskellige punkter.

SÆSONEN 1947—1948

INDHOLD.

Foreningen	61
<i>H. Helweg</i> : Adolf Hitlers mentalitet	63
<i>Henry Ussing</i> : Nyere praksis om erstatning uden skyld for farlig virksomhed	64
<i>Poul Jacobsen</i> : Strejfllys over vor civile retspleje	66
<i>Theodor Petersen</i> : Ånden i Englands retspleje og en sammenligning	75
<i>Louis le Maire</i> : Toxiske tilstande. Betragtninger vedrørende beruselse og tilregnelighed	77
<i>Poul Andersen</i> : Udlændinges adgang til at erhverve fast ejendom	80

FORENINGEN

Den årlige generalforsamling afholdtes mandag den 29. september 1947 i Odd-Fellow Palæet. Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til dirigent og gav ordet til landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*, der aflagde beretning og regnskab.

Medlemstallet, der den 1. september 1946 var 622, havde været stigende og var den 1. september 1947 632.

Han omtalte de i årets løb afholdte 6 foredrag og nævnte, at foreningens medlemmer havde haft adgang til Juristforbundets møde den 5. november 1946, hvor professor *Robbins* fra De Forenede Stater havde holdt foredrag om de amerikanske domstole, (Juristen 1947 side 126), og til professor *Ussing's* forelæsning den 13. juni 1947 på universitetet om Julius Lassen i anledning af dennes fødsel for 100 år siden, (Ugeskrift for Retsvæsen 1947 B side 129). Bestyrelsen havde på 100 års-dagen nedlagt en krans på Julius Lassens grav. Endelig havde Nordisk administrativt Forbund givet foreningens medlemmer adgang til forbundets møde den 15. september 1947, hvor sir *John Anderson* holdt foredrag om »Machinery of Government in Great-Britain«.

Han gennemgik regnskabet for 1946—47, der var revideret af foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen*. Beholdningen var ved årets begyndelse 4.824 kr. 13 øre og ved årets afslutning 6.144 kr. 65 øre.

Beretningen blev taget til efterretning og regnskabet godkendt.

Højesteretsdommer *Jesper Simonsen* ønskede ikke genvalg. I hans sted valgtes højesteretsdommer *Otto Kaarsberg*. De øvrige bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. — Bestyrelsen består herfter af:

Professor, dr. jur. *O. A. Borum*, formand,
professor, dr. jur. *Ussing*,
højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
byretsdommer *Karen Johnsen*,
højesteretsdommer *Otto Kaarsberg*,
landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*,
professor, dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
landsretssagfører *Erik Petri*,
kst. byretsdommer *Hans Topsøe-Jensen* og
statsadvokat *Jørgen Trolle*.

Foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen* blev genvalgt.

Formanden redegjorde for de kommende foredrag i foreningen.

ADOLF HITLERS MENTALITET.

(Foredrag af professor, dr. med. *H. Helweg* den 29. september 1947).

Foredraget udelades, da det er trykt i Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1948 side 192.

NYERE PRAKSIS OM ERSTATNING UDEN SKYLD FOR FARLIG VIRKSOMHED.

(Foredrag af professor, dr. jur. *Henry Ussing* den 27. oktober 1947).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1947 B side 281.

Diskussion:

Højesteretsdommer *Victor Hansen* nærrede tvivl om, hvorvidt domstolene på egen hånd kunne gennemføre en almindelig regel om ansvar uden culpa. Da der findes en del love om stricte ansvar af fragmentarisk art, er det vanskeligt for domstolene at gå videre. Når eksempelvis motorloven indeholder en positiv regel om erstatningsansvaret, må det være naturligt at betragte denne regel som udtømmende. Hvis forarbejderne til loven om erstatningsansvar for skade ved jernbanedrift viser, at ansvaret for skade fremkaldt af mergelbaner positivt er udskudt, kan domstolene næppe anvende jernbanelovens regel analogt.

Professor *Ussing* anførte heroverfor, at efter herskende retskildelære ligger det i domstolenes hånd at gennemføre en almindelig regel om ansvar uden culpa, og de af højesteretsdommer *Victor Hansen* fremdragne særlige regler taler ikke imod, at der skulle kunne opstilles en almindelig grundsætning. Motorloven falder helt udenfor området for en sådan regel, idet der ikke her foreligger en ekstraordinær farlig handling. Et strengt ansvar for motorkørsel kræver derfor lovhjæmmel, men bl. a. under hensyn til den tvungne ansvarsforsikring er det ikke betænkeligt at pålægge et strengt ansvar her.

Før loven om erstatningsansvar for skade ved jernbanedrift af 1921 var det næppe muligt for domstolene at godkende den nye lære, men loven af 1921 er en afgørende frontforandring, og der bør næppe lægges for megen vægt på, at stærkstrømsloven trods flere revisioner af andre bestemmelser har bevaret en regel, der er i strid med læren. At mergelbaner o. lign. er holdt udenfor jernbaneloven medfører vel, at man ikke kan anvende jernbanelovens positive regler på dem, men kan ikke tvinge til at holde dem udenfor en almindelig grundsætning om farlig virksomhed.

Særlig om finsk ret gælder det, at den bevæger sig i samme retning som svensk, idet også lovgivningen står den svenske nær, men billedet er ikke så afklaret som i Sverige. En almindelig grundsætning om ansvar uden culpa for skade forvoldt ved særlig farlig virksomhed er ikke klart fastslået, men der findes 2 højesteretsdomme, der måske reelt er udtryk for læren, en dom fra 1930 om vandledningsskade i Helsingfors og navnlig en dom fra 1940 om klippesprængning under anlæggelse af en jernbane.

STREJFLYS OVER VOR CIVILE RETSPLEJE.

(Foredrag af højesteretssagfører *Poul Jacobsen* den 24. november 1947.

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1948 side 285.

D i s k u s s i o n :

Professor, dr. jur. *Erwin Munch-Petersen* var på en række punkter uenig med *Poul Jacobsen*, men ved denne lejlighed kunne der naturligvis kun være tale om at fremdrage enkelte af de omstridte spørgsmål til mere indgående behandling.

De svenske synspunkter, som *Poul Jacobsen* med så stor styrke havde fremført, navnlig i spørgsmålet om protokollation, burde man i det hele ikke lægge så megen vægt på. Der var i dag også i Sverige en stor debat, og diskussionen dér mindede i mangt og meget om de ofte voldsomme diskussioner her i landet forinden og omkring retsplejelovens indførelse. Det gjaldt både dengang her og nu i Sverige, at det var de gamle tilhængere af skriftlighed, som søgte at holde fast på protokollationen. — Der er iøvrigt også en mentalitetsforskel, der ikke bør glemmes i denne forbindelse. Svenskerne er meget stivere og er ængstelige over for det løse og frie danske system, som de ikke kender. Eksempelvis har en kollega i Sverige givet udtryk for sin bestyrtelse. — De svenske bestemmelser går iøvrigt ud på, at der i hovretterne (landsretterne) ikke skal ske nogen protokollation, medmindre der er mulighed for appel af sagen.

I hvert fald ved underretterne kan man ikke kræve nogen udførlig protokollation. Her spiller muligheden for appel næsten ingen rolle. I de sidste 2 tiår fandt appel således kun sted i 1½ til 2 pct. af samtlige underretssager. Endvidere kan landsretten også under appellen foranledige umiddelbar bevisførelse.

For landsretternes vedkommende er forholdet det, at i det sidste tiår blev ca. 13 pct. af disses og Sø- og Handelsrettens sager appelleret, og for det foregående tiår var tallet noget mindre. Heraf var kun en meget ringe del appelleret som følge af tredieinstansbevilling. Problemet er altså, om man i landsretterne af hensyn til disse 13 pct. skulle indføre en videregående protokollationsordning. En række stærke argumenter taler derimod. Først og fremmest, at altså 87 pct. aldrig bliver appelleret. Dernæst er der den ikke ringe fare, at protokollation fra at være midlet let vil gå over til at blive målet. Endvidere bliver vidneførelsen let slået i stykker ved en stykvis protokollering, og f. eks. krydsforhør vil oftest blive ødelagt. Og man måtte være enig med Poul Jacobsen i ønskeligheden af at tillade krydsforhør i betydeligt videre omfang, end det sker i dag. Endelig er der også en betydelig fare for en »procedure« om protokollaterne.

Med hensyn til gældende ret henviste han til Rpl. § 185 og omtalte de deri indeholdte regler. Ønsker man protokollation af hensyn til en mulig appel, må der være en konkret, aktuel sandsynlighed for appel. Der vil ellers være stor fare for, at parterne — navnlig i underretssager — vil prøve på at bluffe dommeren og hinanden.

Man måtte være forbavset over Poul Jacobsens standpunkt over for de landsretssager, der forberedes ved underret. Set fra et dommersynspunkt er de i alt fald meget utilfredsstillende. De minder jo meget om procesmåden for Højesteret, og det er måske i den forbindelse et spørgsmål, om det i og for sig ikke er sværere at procedere for landsretten med den umiddelbare bevisførelse. Der er man udsat for adskillige overraskelser på grund af de umiddelbare afhøringer.

Man kunne vel nok være enig med Poul Jacobsen i, at retternes utilbøjelighed til protokollation er for stor i dag. Man anvender den næsten kun i tilfælde af falsk forklaring for at skabe grundlag for en senere tiltale. — Protokollation er derimod sikkert uden indflydelse på vidnernes sanddrøhed. Dommerens egen nedskrivning af forklaringen er sandsynligvis fuldt tilstrækkelig i så henseende. — Man bør i denne forbindelse pege på, at vidneansvaret utvivlsomt ikke indskræpes på en tilstrækkelig efter-

trykkelig og alvorlig måde. Den sædvanlige bemærkning: »De kender vel vidneansvaret« er absolut ikke fyldestgørende. Risikoen for den betydelige fængselsstraf med de 3 måneder som minimum burde oftere fremhæves. — For sandfærdigheden er her i landet edsfæstelsen næppe af nogen betydning. I Sverige med den forskellige mentalitet er det anderledes. I England er eden formentlig aldeles uden betydning, f. eks. i ægteskabssager, hvor alle er klar over de opdigtede påskud og andre urigtigheder, uden at nogen protesterer.

Den økonomiske grænse mellem underrets- og landsretssager må absolut ikke forhøjes. De 2000—3000 kr. er stadig et betydeligt beløb for de fleste. Man kan her pege på, at i Sverige, hvor der er et system med 3 instanser, er grænsen fra Landsret til Højesteret 1500 kr.

Man kunne videre ønske, at dissenserne i langt højere grad end i øjeblikket kom frem i dommene. Det ideelle ville utvivlsomt være en offentlig votering.

Retternes adgang til at mægle forlig bør ganske sikkert bibeholdes uden ændringer. Den har naturligvis navnlig betydning i de tilfælde, hvor en stricte afgørelse ville være åbenbart for hård for den ene af sagens parter.

Retspræsident *Mundt* anså det for i høj grad tiltrængt, at disse retsplejeproblemer kom til diskussion mellem dommere og sagførere, og Poul Jacobsens indledende foredrag var udmærket egnet som grundlag.

Man måtte være enig med Poul Jacobsen i spørgsmålet om eden. Den anvendes alt for lidt, navnlig i straffesager. Man kunne måske sige, at der i det hele ofte mangler alvor over retsforhandlingerne, og at formløsheden måske breder sig lidt for stærkt.

Fremdeles måtte man naturligvis give Poul Jacobsen ret i, at parterne og deres sagførere ikke ustandseligt måtte afbrydes. Men for det første er afbrydelser absolut ikke så hyppige, og dernæst må man også huske på, at der i landsretterne sidder tre erfarne dommere, og at disse blandt andet har til opgave at påse, at ikke alt passerer, og at det rigtige kommer frem.

Det er sandt, at det i øjeblikket går alt for langsomt. Årsagen hertil er først og fremmest af økonomisk karakter, men det er også svært at få tilstrækkelig mange erfarne dommere. Man gør imidlertid, hvad man kan, for at klare det, uden at man dog på den anden side nægter sagførerne den tid, som de ønsker til domsforhandlingen.

I spørgsmålet om protokollationen må man sikkert være enig med professor Munch-Petersen og søge at fastholde den umiddelbare bevisførelse som den absolute hovedregel. De færreste sager bliver jo anket. Poul Jacobsen ser vist på spørgsmålet ud fra et udpræget højesteretssagførersynspunkt. De subsidiære afhøringer for Højesteret er iøvrigt ofte nødvendige af andre grunde, i særdeleshed for at søge at skaffe nye momenter frem.

De domme, som landsretten afsiger, er i øjeblikket på ingen måde ringere end Sø- og Handelsrettens.

Man må også være enig med professor Munch-Petersen i den opfattelse af forligsmæglingen fra rettens side. Ordningen i dag stemmer også bedst med vor mentalitet. Svenskerne derimod vil ofte betragte rettens »indgriben« med et forligsforslag som en krænkelse af sagføreræren. — Undertiden ser man også, at sagføreren har haft for lidt kontakt med sin klient forud for domsforhandlingen, f. eks. hvor de bor i hver sin by. — Det var rigtigt, når professor Munch-Petersen fremhævede, at man gennem rettens mæglende virksomhed ofte havde mulighed for at nå frem til en finere og mere konkret afgørelse.

Den nuværende ordning og tilrettelæggelse af domsforhandlingens gang er i det store hele udmærket. Man bør navnlig lægge vægt på kravet om en illustrerende indledning, der kan give hele grundlaget for sagen. — Over for Poul Jacobsens kritik af den gældende fremgangsmåde for dokumentationen mente præsidenten at kunne sige, at såfremt man forlangte, at retsskriveren skulle læse dokumenterne op, ville han utvivlsomt gøre det. — Det er heller ikke rigtigt, at begæringer om protokollation altid mødes med uvilje. Men forøvrigt er disse begæringer ret sjældne. — Mange svenskere er bange for, at de vil få protokollation i alt for ringe et omfang. Denne frygt er sikkert ugrundet. Umiddelbarheden vil give så store fordele, at man ikke vil savne det

skriftlige. Og forsøger man på den anden side at holde på skriftligheden, vil man meget let komme til at kvæle umiddelbarheden.

Udskrivningschef *Sand* bemærkede, at der tilsyneladende ikke var sket store forandringer siden hans egen tid i landsretten.

Ialfald i underretssager er det lidet rimeligt at kræve protokollation af hensyn til appelmuligheden. Protokollationens betydning viser sig iøvrigt navnlig på punkter, der endnu ikke har været draget frem i diskussionen, nemlig domsaffattelsen eller domsafsigelsen. Dette er vel også en af grundene til, at man bl. a. i landsretten har juridiske kandidater som protokolsekretærer. Det er et spørgsmål, om man ikke kunne forlange af disse protokolsekretærer, at de skulle anvende stenografi. I underretterne kunne man så anvende stenografdamer, i alt fald på de relevante punkter. I Sø- og Handelsretten har man en overgang anvendt stenografi, og indenfor administrationen bruger man det også. Her kunne domstolene gerne lære af administrationen. — Det er givetvis et spørgsmål, der er af betydning, thi dommenes præmisser og referater er i øjeblikket skrækkelig dårligt skrevet.

Alt i alt kunne man være enig med Poul Jacobsen, også for så vidt angår edsaflæggelsen.

Højesteretssagfører *C. B. Henriques* gjorde med stor styrke gældende, at alle højesteretssagførere på ingen måde er enige med Poul Jacobsen.

De »protokollations-dissenser«, som man hører fra Sverige, er akkurat magen til dem, som vi havde herhjemme i tiden omkring retsplejelovens indførelse. Han havde selv talt til medlemmer af den svenske Højesteret om dette spørgsmål, og han havde bestemt frarådet for megen protokollering. Han havde indtryk af, at dette også vandt meget gehør — undtagen hos dem, der hemmeligt ønskede skriftlig procedure. — I Norge kendes det i realiteten heller ikke, og herhjemme har det jo ikke fået noget fodfæste af betydning. Det er også godt det samme. Det hele ville ellers let blive til en strid om protokolleringen. Den tjener heller ikke noget virkelig formål og danner således navnlig ikke — som

sagt af en tidligere deltager i diskussionen — grundlaget for dommen.

Umiddelbarheden har meget store og iøjnespringende fortrin. Dommerne ved meget vel at vurdere vidnernes sikkerhed og er så at sige altid på det rene med deres sandfærdighed. Han kunne for sit eget vedkommende henvise til 30 års gerning som medlem af den faste voldgiftsret.

Alt dette med eden må man bestemt afvise. Poul Jacobsen og hans tilhængere glemmer, at det jo netop er meningen at ransage og presse vidnerne fuldstændigt ved krydsforhøret, skønt det jo efter den forudgående edsaflæggelse tilsyneladende kan præsumeres, at de taler sandt. Kravet om ed kommer derved til at stå i et besynderligt lys.

Man skal tage det ganske roligt og naturligt, tage livet, som det nu er, uden alle disse strenge og voldsomme regler.

Højesteretssagfører *Poul Jacobsen* ønskede at understrege, at formålet med foredraget havde ikke været at tage til orde for at indføre de svenske regler her i landet, men kun at forlange en korrekt anvendelse af bestemmelserne i vor egen retsplejelov. Men naturligvis var en sammenligning nærliggende, også fordi den svenske lov er ny og betegner et videregående stadium i udviklingen.

Erfaringerne for protokollation her i landet har været meget dårlige og er i den senere tid blevet endnu ringere. Han ville dog ikke stille krav om en fuldstændig protokollering, men ønskede blot adgang til efter særlig begæring at få hovedpunkterne i en sag ført til protokollen.

Det var fortsat hans opfattelse, at de fleste af landsrettens domme var dårligt affattede.

Over for højesteretssagfører *Henriques* måtte det siges, at umiddelbarhed uden protokollation og uden krydsforhør ikke du'r. Og krydsforhør i engelsk forstand anvendes nu engang ikke her i landet. — Vidnerne er ofte meget vanskelige at få rede på, således at det tit er uigennemførligt at komme frem til sandheden ad den vej, man i dag er henvist til at benytte. — Det kunne formentlig ikke modsiges, at de sager, der har været for-

beredt ved underretten, er lettere at behandle for Højesteret end de sager, der er foregået umiddelbart for landsretten.

En forhøjelse af pengegrænsen forekom ham stadig at være en god mulighed. Det var dog ingen ulykke, om alle sager under 5000 kr. begyndte ved underretterne.

I spørgsmålet om eden havde man fortolket foredraget alt for generelt. Men det var dog under alle omstændigheder ønskeligt, om man ikke på forhånd blev anset for en kværulant, når man fremsatte begæring om edsaflæggelse.

Professor *Borum* fremhævede, at det måtte være den absolutte hovedregel, at landsretten afsiger dom i de sager, der er procederet for den. Det er ikke passende, at landsretten, som det i øjeblikket oftere sker, lægger pres på sagførere og parter for at gennemføre et forlig, når proceduren har fundet sted.

Retspræsident *Mundt* var enig med professor *Borum* i, at retten naturligtvis ikke efter proceduren forsøger sig med forligsmægling for at slippe for at skrive dommen. Men man må på den anden side ikke glemme, at et forlig på dette sene stadium ofte kan være hensigtsmæssigt, idet man da har fuldt overblik over sagen og derfor kan komme til et rigtigt resultat.

Professor *Borum* bemærkede hertil, at som bekendt volder det i almindelighed ikke en domstol større besvær at begrunde en »billighedsdom« ved en generel henvisning til sagens omstændigheder.

Retspræsident *Haack* fremførte, at diskussionsdeltagerne måtte ikke glemme, at retten først har mulighed for at forelægge forligsforslag, når dommerne har hørt sagens parter. Og man kan forsvarligtvis ikke prøve på at mægle forlig, førend man mener at kunne opnå et rimeligt resultat. Et forlig på et senere stadium af domsforhandlingen kan også være begrundet i, at man derved vil kunne spare tid ved at undgå at tage stilling til en række småposter i sagen.

Om protokollationen gælder det, at enten må man tage det hele eller også slet intet. En mellemløsning er absolut forkastelig. — Dommene afsiges iøvrigt ikke på grundlag af det proto-

kollerede, men er baserede på dommernes notater, og disse er i reglen overensstemmende.

Landsdommer *Jacobæus* ville regne det for en bestemt betingelse for fra rettens side at mægle forlig efter procedurens afslutning, at parternes sagførere er enige om at forsøge det. Og retten bør kun medvirke, hvor den forinden har spurgt, om rettens medvirken er ønskelig.

Landsretssagfører *Jonas Collin* anså det kun for rimeligt, at retten forespørger om forligsmulighederne, efter omstændighederne endog selv efter at sagen er procederet. Sagførerne selv har undertiden ofte svært ved at nå frem til et forligsgrundlag, forinden sagen er færdigprocederet.

Landsretssagfører *Karmark Rønsted* erindrede om, at adskillige sager anlægges kun i håbet om, at retten vil medvirke eller tage initiativet til en forligsmæssig løsning. Han havde aldrig været udsat for, at retten foreslog et forlig for at slippe for at skrive dommen.

I spørgsmålet om protokollering måtte man være enig med højesteretssagfører *Henriques*. — Retsformændene manglede nu om stunder ofte øvelse i at protokollere, i modsætning til de tidligere retsformænd umiddelbart efter retsplejelovens gennemførelse, f. eks. landsdommer *Bærentsen*. — Der er iøvrigt den udvej, at man henstiller til retten, at vidnernes eller et enkelt vidnes forklaring må fremgå af dommen. Et sådant ønske bliver altid taget til følge.

Hans egen erfaring med erstatningssager i landsretten var gode. Og netop i sådanne sager spiller de mundtlige forklaringer en stor rolle.

En forhøjelse af pengegrænsen må frarådes. — Det går iøvrigt i dag meget langsomt i landsretten i sammenligning med tidligere, og man opnår udsættelser altfor let. Der må tages hensyn til den almindelige, ubemidlede befolkning, der ikke kan bære lange og dyre sager.

Landsretssagfører *Niels Andersen* beklagede, at der ved parts-

og vidneafhøringer i landsretten ikke er ro i retssalen ret længe ad gangen, idet dommerne stadig griber ind. Sagførerne skal og bør have initiativet ved sådanne afhøringer, idet de i hvert fald ved domsforhandlingens begyndelse er bedst inde i sagen.

Man har iøvrigt ofte på fornemmelsen, at det jager med at få domsforhandlingen bragt til ende i landsretten. I modsætning hertil står f. eks. de engelske domstole, og han afsluttede med en anekdote herom.

ÅNDEN I ENGLANDS RETSPLEJE OG EN SAMMENLIGNING.

(Foredrag af byretsdommer *Theodor Petersen* den 26. januar 1948).

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1948 side 177.

D i s k u s s i o n :

Landsdommer *Lucas* ønskede at spørge indlederen, hvorledes de engelske domstole i straffesager kan undvære politirapporterne. Disse havde efter hans opfattelse stor betydning, og han ville gerne vide, hvad man i England erstatter dem med.

Indlederen bemærkede hertil, at der i engelsk straffeprocess ikke er samme trang til rapporterne som her i landet. Englænderne har ingen domsmandsretter, men alle jury-sager behandles først ved en særlig forundersøgelsesdomstol, hvor de nærmere forklaringer afgives. Hver gang en person skal forklare, går man i England til retten, mens retsforklaringerne herhjemme i hovedsagen er en blot verifikation af politirapporterne.

Retspræsident *Haack* stillede sig tvivlende over for det af indlederen nævnte høje tal for løsladelser mod kaution. Bruger englænderne ikke kollusionsarrest, som er vor vigtigste grund til fængsling?

Indlederen mente, at den store forskel mellem de 2 lande havde flere forklaringer. Som en af grundene ville han nævne, at der i England kræves en væsentlig mere konkret kollusionsfare for at fængsle; det er ikke tilstrækkeligt som her, at der måske er medskyldige på fri fod.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* udtrykte sin glæde over det spirituelle foredrag. Forskellen i bl. a. anvendelsen af varetægtsarrest kan næppe bedømmes på det her fremdragne grundlag. Man må være klar over, at der i England ligger en helt anden ånd til grund. Vi har også herhjemme betydelig flere straffesager end i noget andet land.

Iøvrigt ville vi næppe være tilfredse med den engelske retspleje, om den skulle praktiseres her. F. eks. domfælder englænderne ofte på et væsentligt ringere bevis end det, vi normalt fordrer. Men derfor må vi alligevel før eller senere undersøge, hvorfor varetægtsarrest herhjemme skal anvendes i det omfang, vi gør i dag.

TOXISKE TILSTANDE.

BETRAGTNINGER VEDRØRENDE BERUSELSE OG TILREGNELIGHED.

(Foredrag af kst. landsdommer, dr. jur. *Louis le Maire* den 23. februar 1948).

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1949 side 121.

D i s k u s s i o n :

Professor, dr. med. *Knud Ove Møller* efterlyste betydningen af det udtryk, at en person har handlet uden bevidsthed. Han havde endnu aldrig fået en forklaring derpå. Rent farmakologisk må det betyde, at der er tale om en bevidstløs person, men hvorledes kan man handle, når man er uden bevidsthed — det er en logisk modsigelse. Man kunne også tænke, at det var hukommelsens udelukkelse, selve hukommelsestabet, der måtte være kriteriet.

I denne forbindelse ønskede han at oplyse om stoffet *Hanschisch*, der udvindes af hamparter. Det bevirker en ganske særlig psyke og giver navnlig ofte incitament til voldshandlinger. Det bruges således ofte i De Forenede Stater af forbrydere, der efter forud at have planlagt deres forbrydelser indtager *Hanschisch* som en særlig slags stimulans til hjælp ved udførelsen.

Professor, dr. med. *H. Helweg* fandt heller ikke, at udtrykket at handle uden bevidsthed egentlig gav nogen mening. Kriteriet er ikke amnesi, idet denne tilstand også kan indtræde ved slag og kan have tilbagegribende virkning.

I psykiatrisk forstand kan man tale om bevidsthedsforstyrrelser af lettere eller sværere grad. Udtrykket må sikkert, som indlederen havde gjort gældende, betyde bevidstløshed. I praksis

fortolkes det som ensbetydende med den patologiske rus, det vil sige bevidsthedstab over et vist kortere tidsrum.

Han var imidlertid i tvivl om holdbarheden af denne definition af den patologiske rus. En sådan rus er nemlig langt hyppigere forekommende, end man tidligere har antaget. Hidtil har man kun fæstnet sig ved de kriminelle tilfælde, hvor den har vist sig. Man kan også være meget omtåget i en almindelig rus, og der kan også her pludselig opstå en kortvarig glemsel; og da der er så mange grader, er det svært at drage grænsen, om det overhovedet er muligt at sætte noget skarpt skel. Man må på den anden side huske, at mens man indenfor biologien kan arbejde med glidende overgange, må man indenfor juraen have en temmelig skarp og klar afgrænsning.

Indtil nu har man i retslægerådets arbejde fulgt den linie at betragte tilstedeværelsen af den patologiske rus som afgørende, men det er tvivlsumt, om den lader sig opretholde. Hvor der overhovedet er tale om forstyrrelser af den normale bevidsthed, bør man hver gang nøje undersøge forstyrrelsesgraden for at kunne finde frem til eventuelle disculperende momenter.

Overlæge *Norvig* var enig med indlederen i, at man så tidligt som muligt skal tage alkoholisterne under behandling. Det gælder om at få tag i patienterne, forinden deres hjerne har lidt nogen skade. De resultater, som man har fra den senere behandling på sindssygehospitalerne, hvor man møder flere forskellige typer af alkoholiske sindssygeformer, er desværre ligeså dårlige som de erfaringer, der haves fra drankeranstalterne.

Landsdommer *Lucas* havde i sin lange praksis aldrig mødt et tilfælde, hvor den pågældende havde handlet uden bevidsthed. Han havde iøvrigt heller ikke kunnet finde nogen mening i bestemmelsen i straffelovens § 18, og den kunne sikkert have været undværet, idet man formentlig ville have tilstrækkelig vejledning i det almindelige forsætsbegreb. Står man i den enkelte sag over for at skulle konkludere fra en lægeerklæring, om der har foreligget en patologisk rus, en almindelig rus eller noget helt tredje, vil man altid tage med i betragtning, hvilken forbry-

delse der er tale om, hvorvidt den pågældende tidligere har været straffet for en forbrydelse af samme art, hvad hensynet til præventionen og til de øvrige konsekvenser af en domfældelse tilsiger o. lign. Alle disse momenter spiller en betydelig rolle, og man bør i hver enkelt af disse sager spørge, om man finder det rigtigt at straffe.

UDLÆNDINGES ADGANG TIL AT ERHVERVE FAST EJENDOM.

(Foredrag af professor, dr. jur. *Poul Andersen* den 19. april 1948).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

D i s k u s s i o n :

Minister, dr. jur. *Georg Cohn* havde intet at føje til de ledende tanker i det forslag, som kommissionen havde fremsat, men ville dog redegøre for enkelte meningsforskelligheder, som han udførligt havde motiveret i tilknytning til et særligt udkast, der var vedføjet betænkningen.

For det første burde forslaget have en mere kortfattet form, idet man jo er klar over, at dets betydning ikke bliver særlig stor. På adskillige punkter kunne man godt have begrænset udtryksformerne i lovteksten, der jo iøvrigt ikke indeholdt noget nyt eller revolutionerende.

Dernæst har man i forslaget forlangt navngivelse af aktionærer. Det burde have været undgået, idet man ikke skal gribe for meget ind på andre områder med en sådan lov.

Forslagets bestemmelse om stråmænd findes i flere fremmede lovgivninger og er også optaget i hans udkast.

Straffebestemmelserne ville han i modsætning til forslaget gøre fakultative. Navnlige i Sønderjylland må man se lidt stort på det.

Landsretssagfører *Niels Klerk* anså professor *Poul Andersen*'s foredrag som et værdifuldt og oplysende supplement til betænkningen. Det er herved blevet klart, at hovedformålet med forslaget er det særlige at give en støtte til jordkampen i Sønder-

jylland, mens man i udlandet, f. eks. i Sverige og England, følger helt andre og videre øjemed. Efter det således angivne formål må de enkelte regler afgrænses og fortolkes, og det må herved bemærkes, at udkastet ikke interesserer sig for, hvem det økonomiske udbytte tilfalder, men kun for, hvem der får den rådende indflydelse på ejendommens udnyttelse og drift, jfr. at betænkningen nævner kanonstillinger. Den underjordiske udnyttelse, f. eks. ved minedrift, spiller herhjemme heller ikke større rolle.

De foreslåede regler for aktieselskaber kunne kritiseres for det første på grund af kravet om selskabets hjemsted her i landet. Det er et slag i luften, da denne betingelse altid vil kunne arrangeres, og den er da f. eks. også opgivet i den engelske aktieselskabslov.

Det er dernæst heller ikke nogen heldig regel, at 4/5 af aktierne skal noteres på rette ejers navn og skal ejes af indfødte. Selvom man mener, at der som oftest vil blive givet dispensation herfra, er det ikke rimeligt, at man skal handle under betingelse af det offentliges tilladelse. Det vil ialfald stille de pågældende ringere i konkurrencen. Kravet om navngivelse af aktierne er der næppe noget at sige til; det findes i de fleste fremmede lande. Derimod bør man ikke forlange, at højst 1/5 af aktiekapitalen til enhver tid må være på udenlandske hænder. Det er betænkeligt efter aktieselskabslovens § 57, idet det bliver meget svært at opnå eenstemmighed. — Der er iøvrigt næppe særlig grund til at have de særlige vedtægtsbestemmelser, som udkastet foreskriver; et krav om notering af rette ejers navn i forbindelse med en indberetningspligt og eventuelt straf og/eller konfiskation af aktier vil sikkert være tilstrækkeligt.

Den i § 4 fastsatte frist på 6 måneder bør utvivlsomt forlænges. Det kan ofte være vanskeligt at realisere en tvangsovertaget ejendom på så kort tid. I Sverige er den også på 3 år. Det er iøvrigt ikke klart efter udkastet, fra hvilket nøjagtigt tidspunkt fristen begynder at løbe.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* ønskede for det første at fremhæve, at udkastet måtte ses på baggrund af, at det i Dan-

mark tager meget lang tid at erhverve indfødsret, mens det f. eks. i Sverige kun tager 5 år. Dette må man også tage i betragtning, før man giver en sådan lov.

Dernæst savnede han i udkastet direktiver for justitsministeriet til vejledning af, hvornår man kunne give tilladelse til et andragende efter forslaget § 4. Det må i en eventuel lov nøje fastlægges, hvilke principper ministeriet skal følge, ellers må man hellere lade være med at lave en sådan lov.

Professor *Ross* indvendte imod betænkningen, at den intet giver om begrundelsen for at lave en sådan lov. Han var ikke overbevist om nødvendigheden deraf, og man får også af side 10 i betænkningen indtryk af stor tvivl hos visse af kommissionens medlemmer om lovens betimelighed. Man burde iøvrigt have navngivet mindretallene.

Han ville iøvrigt kun fremdrage visse folkeretlige forhold, der frembød sig i anledning af udkastet. Når dette i § 12 bestemte, at loven ikke skulle bevirke nogen indskrænkning i de ved bestående traktater hjemlede rettigheder, måtte man være opmærksom på, at der fandtes flere sådanne traktater, der kunne få betydning, navnlig den der var afsluttet med Schweiz. Man måtte også tænke på de talrige traktater, der indeholdt mestbegunstigelsesklausuler. Loven vil derfor kun få en højst begrænset virkning, men det gør vel i almindelighed heller ikke så meget.

Herefter vil loven særlig få betydning i forholdet til Sovjetunionen og til Tyskland (traktaten med Preussen er muligvis bortfaldet, men der er ialfald grundlag for tvivl), og man må ikke bortse fra de mange muligheder for strid, som loven kan give årsag til.

Skal vi overhovedet have en lov, må vi radikalt fjerne enhver konfliktmulighed over for de berettigede lande gennem en ændring eller en opsigelse af den pågældende traktat.

Ekspeditionssekretær *Malthe-Mikkelsen* stillede sig stærkt tvivlende om lovens påkrævhed. Den vil ialfald blive næsten uden virkning på jordkampen i Sønderjylland, idet de rigstyske ejendomme, der kun udgjorde en forsvindende del, nu næsten

alle var konfiskeret. Den offentlige debat og den virkelige fare ligger på et andet område, nemlig kampen mellem ejere, der i reglen er danske, men med forskelligt sindelag. Selv efter forslægets regler vil formentlig Kreditanstalt Vogelgesang og ialfald de danske, men tysksindede bagmænd stadig have frit slag til at fortsætte de bekendte kolonisationer gennem ren tysksindet udstykning.

De angivne militære hensyn kan ikke motivere loven, og den kan heller ikke bæres af faren for fremmed erhvervsindflydelse. Dette sidste hensyn rækker langt videre, end loven er egnet til at imødegå, og der måtte i så fald også sættes ind på andre områder.

Lovens omgængelsesbestemmelser er iøvrigt ikke klare; f. eks. vil gaver fra udlandet ikke altid kunne forhindres.

Kontorchef *Knud Larsen* påpegede, at grundlovens løfteparagraf ikke kan have tænkt på Sønderjylland, og når man i dag påtænker en lov, er det formentlig et udslag af, at »so ein Ding müssen wir auch haben«. Loven er i den foreslåede skikkelse uden reel betydning og kan let skabe en mængde forviklinger med udlandet og en masse administration. Det militære hensyn forekom ham lidt naivt.

Det var beklageligt, at kommissionens virkelige mening ikke var kommet rigtig frem i betænkningen. Politiske hensyn har utvivlsomt spillet ind ved overvejelserne, om spørgsmålet overhovedet skulle gøres til genstand for lovgivning.

Det værn, som kunne tænkes at ligge i den vanskelige adgang til at erhverve dansk indfødsret, er næppe af større betydning. Man har således set eksempler med storgodsejere, der hurtigt fik indfødsret med den begrundelse, at disse ejendomme ikke skulle tilhøre udlændinge. Det er iøvrigt ikke muligt at sammenligne den svenske praksis for meddelelse af indfødsret med de danske regler, således som højesterets sagfører *Karsten Meyer* havde gjort; den af ham anførte 5 års frist betegner kun et minimum.

Professor *Borum* var enig i de anførte betæneligheder ved forslæget. Hvis der derfor ikke kan påvises særlig stærke bevæg-

grunde, bør det afgjort ikke blive lov. Det var beklageligt, at de enkelte kommissionsmedlemmer ikke i god tid havde sagt fra under navns nævnelse; det ville dog have haft stor vægt.

Som et enkelt punkt ønskede han at fremdrage bemærkningen i betænkningens side 19 om begrænsningerne i legaters og stiftelses adgang til at erhverve fast ejendom. De foreslåede regler hører slet ikke hjemme i en sådan lov, men er tværtimod udtryk for en art »détournement de pouvoir«.

Professor *Poul Andersen* indrømmede, at han selv delte alle de fremførte betæneligheder, og under forslaget tilblivelse havde han stedse været meget skeptisk. Når det foreliggende forslag var så stramt, var det dog ikke, fordi kommissionen derved havde tilsigtet at bremse dets videre gang.

Til landsretssagfører Klerk kunne han oplyse, at man slet ikke havde haft for øje, hvem ejendommens udbytte tilfaldt, idet der her ikke var noget for fast ejendom særligt problem. Han var iøvrigt enig i dennes forskellige aktieretlige indvendinger; kommissionen havde imidlertid villet skabe et »mønsterselskab«.

Man havde påtænkt og forsøgt at give retningslinier for justitsministeriets dispensationsadgang, ialfald i et vist omfang.

De af ekspeditionssekretær Malthe-Mikkelsen fremførte betragtninger om forholdene i Sønderjylland dækkede så at sige også hans egen opfattelse, og det var klart, at også de påberåbte militære hensyn var ligegyldige.

Blandt kommissionens medlemmer havde der ikke været tænkt på at navngive de enkelte mindretal. Man havde, som man sagde på vælgermøderne i gamle dage, villet sætte sagen over personen.

Minister *Georg Cohn* udtalte, at der ikke i udvalget havde vist sig så stor modstand imod loven, som man efter de foregående deltagere i diskussionen skulle tro. Det havde i udvalget især været de medlemmer, der ikke var tjenestemænd, der havde været ivrige for loven. Det økonomiske moment havde heller ikke været uden betydning.

Det foreliggende forslag er på ingen måde helt meningsløst. Spørgsmålet nævnes jo da også i grundloven, og man kan heller

ikke bortse fra en eventuel lovs betydning for jordkampen i Sønderjylland. Det kan opfattes som en art sikkerhedsventil, hvis betydning er åbenbar, når man klargør sig, hvilke økonomiske kræfter der fra udlandets side i givet fald kan stilles på benene. Skulle der engang komme en sådan fare, bør man i tide have et værn.

Den folkeretlige side har ikke den vægt, som professor Ross anførte. Der vil formentlig ikke komme så mange vanskeligheder.

SÆSONEN 1948—1949

INDHOLD.

Foreningen	89
<i>Max Sørensen: Om menneskerettighederne</i>	91
<i>Jens Søndergaard: Studier i engelsk erstatningsret</i>	93
<i>Erik Solem: Lægsmænds deltagelse i retsplejen</i>	94
<i>Alf Ross: De forenede nationers fredshåndhævelse og veto-reglen</i>	95
<i>Per Federspiel: Amerikas højesteret</i>	98
<i>Alf Ross: Domstolenes kontrol med forvaltningen</i>	99

FORENINGEN.

Den årlige generalforsamling afholdtes mandag den 27. september 1948 i Odd-Fellow Palæet. Højesteretssagfører, dr. jur. *Bernt Hjejle* valgtes til dirigent og gav ordet til landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*, der aflagde beretning og regnskab.

Medlemstallet, der den 1. september 1947 var 632, havde været stigende og var den 1. september 1948 647.

Han omtalte de i årets løb afholdte 6 foredrag og gennemgik regnskabet for 1947—48, der var revideret af foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen*. Beholdningen var ved årets begyndelse 6.144 kr. 65 øre og ved årets afslutning 6.467 kr. 55 øre.

Beretningen blev taget til efterretning og regnskabet godkendt.

Landsretssagfører *Erik Petri* ønskede ikke genvalg. I stedet valgtes kst. landsdommer *Helga Pedersen* og landsretssagfører *Poul Jantzen*. De øvrige bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. — Bestyrelsen består herefter af:

Professor, dr. jur. *O. A. Borum*, formand,
professor, dr. jur. *Henry Ussing*,
højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
landsretssagfører *Poul Jantzen*,
landsdommer *Karen Johnsen*,
højesteretsdommer *Otto Kaarsberg*,
landsretssagfører, lektor *Niels Klerk*,
professor, dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
kst. landsdommer *Helga Pedersen*,

kontorchef i justitsministeriet *Hans Topsøe-Jensen* og statsadvokat *Jørgen Trolle*.

Foreningens revisor, højesteretsdommer *Victor Hansen* blev genvalgt.

Formanden takkede landsretssagfører *Erik Petri* for hans mangeårige virksomhed som foreningens sekretær. Endvidere henstillede han, at foreningens foredragsholdere i videre omfang end hidtil lod deres manuskripter optage i foreningens årbog. Forskellige medlemmer havde i den anledning ordet for forslag om årbogen og referatet af møderne.

OM MENNESKERETTIGHEDERNE.

(Foredrag af professor, dr. jur. *Max Sørensen* den 27. september 1948).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

D i s k u s s i o n :

Professor *Ross* følte i anledning af foredraget trang til at minde om den i sin tid så kendte film »Tabte horisonter«. Man havde samme fornemmelse over for emnet og over for nyhederne om det sidste brud mellem øst og vest. Man må vist sige, at al diskussion om deklARATIONER og konventioner på dette område i bedste fald kun er en uskadelig og uskyldig fornøjelse. Det internationale plan er endnu ikke højt nok til, at man for alvor kan realisere sådanne planer og tanker. Men det er måske et udslag af, at De Forenede Nationer har svigtet på andre områder. Man må dog advare mod den gamle folkeforbundsmentalitet.

Det er en ganske håbløs opgave at arbejde med. Man må huske, at der slet ikke er tale om rettigheder, men almindelige lovgivningsprincipper, der ikke ubetinget kan føres frem i en konkret retstvist. Således er f. eks. tvangsarbejde forbudt; men undtagelserne herfra er jo mangfoldige, f. eks. arbejde for fanger.

De praktiske vanskeligheder kommer endnu stærkere frem ved de mere u håndgribelige sociale rettigheder. Disse »rettigheder« såvel som de politiske er noget ganske luftigt noget.

Han advarede stærkt imod de reale vanskeligheder, som man som oftest overså, og imod den store fare for at blive misbrugt i staternes magtkamp. Det hele bliver hurtigere, end man forestiller sig, et ideologisk slør for den enkelte stats magtpolitik. —

Der er meget lang vej frem, og den forudsætter en real kulturel udvikling i hver enkelt stat.

Indlederen svarede hertil, at han sagtens kunne have holdt samme tale som professor Ross og med samme overbevisning. Det arbejde, som han i foredraget havde redegjort for, er inspireret af krigstiden og er et krampagtigt forsøg på at modvirke de sidste 30—40 års kulturelle nedgang og splittelse. Går man videre ad de hidtidige baner, vil modsætningerne blot uddybes, og der vil opstå nye kulturer omkring nye magtcentre. Derfor søger man nu at bevare det gode, der er i vor kultur.

Det er her en hjælp, at disse problemer nu er blevet internationale, f. eks. kan nævnes negerspørgsmålet i De Forenede Stater. Derigennem opstår der muligheder for incitament udefra til forbedring af forhold indenfor staterne. Også i Rusland tages der et vist hensyn til den offentlige mening udenfor jern-tæppet.

På dette grundlag er det, at man bør fortsætte arbejdet. Vor kultur står i dag så kritisk, at der må arbejdes for et omslag overalt, hvor der er chance for at fremme det. Man er nødt til at gøre noget. Alternativet er simpelthen kaos.

STUDIER I ENGELSK ERSTATNINGSRET.

(Foredrag af lektor *Jens Søndergaard* den 25. oktober 1948).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

LÆGMÆNDS DELTAGELSE I RETSPLEJEN.

(Foredrag af højesteretsdommer *Erik Solem*, Oslo, den 29. november 1948).

—

Foredraget udelades, da det er trykt i *Juristen* 1949 side 219.

DE FORENEDE NATIONERS FREDSHÅNDHÆVELSE OG VETO-REGLEN.

(Foredrag af professor, dr. jur. & phil. Alf Ross den 31. januar 1949).

Foredraget udelades, da det er trykt i *Jus Gentium* 1949 side 147.

Diskussion:

Landsretssagfører *Per Federspiel*, der i 2 måneder havde sid-det som passiv deltager i sikkerhedsrådets møder, var af den opfattelse, at veto-reglen er et uundgåeligt onde. Man må huske på, at rådet er et politisk organ, der ikke skal afgøre retsspørgsmål. Veto-reglen er en nødvendig regulator; havde man den ikke, ville det ikke være muligt overhovedet at få sagerne frem til drøftelse og behandling. Der må — politisk set — kunne siges stop. — Der er næppe heller tale om noget misbrug af reglen; højst kunne man beklage sig over, at den af og til fik en uheldig politisk anvendelse.

Trangen til at søge andre organer i De Forenede Nationers organisation har imidlertid været stor. Når professor Ross i denne forbindelse ville hævde, at generalforsamlingens anbefalelse af et tvangsmiddel skulle legalisere de enkelte magters anvendelse deraf, kunne han ikke være enig i denne opfattelse, og den vil næppe blive almindeligt accepteret.

Man må i det hele ikke være for kritisk og forsøge at analysere de enkelte retsmidler for stærkt. Der er tale om en politisk forsamling, og det er ikke veto-retten, der er årsagen til den svigtende effektivitet, men de bagvedliggende politiske modsætninger, der har været udslagsgivende.

Nogen ændring i bestemmelserne tør man for tiden ikke håbe på.

Professor *Poul Andersen* ville give nogle bemærkninger i samme retning som landsretssagfører *Federspiel*. Han havde fået et lille chock, da professor *Ross* understregede den objektive betydning af afstemningsreglerne, hvilket der også senere i foredraget blev vendt tilbage til.

Det er ikke reglerne, der er det afgørende. Hvis de var afgørende for krig og fred, skulle man jo nok få løst de spørgsmål, de gav anledning til. Det bunder i noget ganske andet, og spørgsmålet er i virkeligheden, om afstemninger overhovedet kan hjælpe på det. Der synes nemlig at mangle hele den rette mentalitet over for et afstemningsresultat — bortset måske fra konferencer om postforhold o. lign. Om en nation vil rette sig efter afstemningens udfald, beror kun på en afvejelse af denne nations interesser. Disse kan være baseret på en langtidsbetragtning (det er normalt fordelagtigt, at afstemninger er bindende) eller på en korttidsbetragtning (om det konkrete resultat er til gavn for nationen).

Afstemningerne tilkendegiver ganske vist i reglen nationernes vilje, og de kan derfor medvirke til at forhindre, at en krig udbræder ved en fejltagelse. Men det bedste middel til at forhindre krig var utvivlsomt, om hver nation kendte den andens styrker og planer, på samme måde som vi har kendt det fra vore hjemlige efterårsmanøvrer.

Han ville derfor spørge professor *Ross*, om denne overhovedet troede på afstemninger som et middel til at afværge alvorlige skridt eller krigstrusler.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* ønskede at citere den anskuelse, som professor *Ross* for år tilbage fremsatte ved en fortolkning af det gamle folkeforbunds statutter: Det afgørende er suverænitetsproblemet. Hvis man opretholder kravet om fuld suverænitet, går forbundet ikke. Og efter hans opfattelse var »nissen« fulgt med over i det nye forbund.

Indlederen var temmelig enig med landsretssagfører *Federspiel* og professor *Poul Andersen*. Når afstemningsreglerne al-

ligevel var blevet draget frem, var det ud fra den hypotese, at der dog er nogen mening i at holde en afstemning. Man kan ikke på forhånd opgive dette middel, der dog måske kan hjælpe lidt; det er altid et skridt i retning af at opbygge en international solidaritet. Det er et forsøg, der ikke er blottet for enhver mulighed, ganske som selve forsøget med pagten. Og for at kunne gennemføre pagten må man også gå i gang med at løse afstemningsproblemer og deslige. En meningstilkendegivelse fra rådet eller organisationen vil iøvrigt altid have en vis vægt.

Det er fremdeles rigtigt, at man i tidens løb må søge at bekæmpe forestillingen om fuld suverænitet for den enkelte stat. Hertil vil afstemningsreglerne også kunne give hjælp.

Over for landsretssagfører Federspiels kritik ville han fastholde, at udfra en streng juridisk fortolkning må generalforsamlingen kunne anbefale medlemmerne at foretage visse skridt, og han påviste ud fra pagtens bestemmelser, at dette var et både holdbart og rimeligt resultat. Selvom det ikke var aldeles oplagt, måtte det dog ligge indenfor rammerne af forsamlingens bemyndigelse. Spørgsmålet har iøvrigt ikke større betydning, såfremt det antages, at kollektive forsvarsaktioner er frit tilladt selv uden regional aftale; her vil nemlig en anbefaling fra generalforsamlingen kun betyde en unødvendig omvej.

AMERIKAS HØJESTERET.

(Foredrag af fhv. minister, landsretssagfører *Per Federspiel*
den 28. februar 1949).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

DOMSTOLENES KONTROL MED FORVALTNINGEN.

(Foredrag af professor, dr. jur. & phil. Alf Ross den 22. april 1949).

Foredraget udelades, da forfatteren ikke har ønsket det trykt.

D i s k u s s i o n :

Professor *Poul Andersen* udtalte, at han ikke i så høj grad som indlederen ville beskæftige sig med den mere teoretiske side af problemet, og fremhævede derefter, at grundloven forudsætter en sondring imellem skøn og retsanvendelse, sigtende til skøns- eller hensigtsmæssighedsspørgsmål over for legalitets-spørgsmål. En række af de af indlederen anførte tilfælde, i hvilke domstolene havde erklæret sig inkompetente, kunne efter tale-rens opfattelse ikke antages at referere sig til en overvejelse vedrørende arten af det udøvede skøn, men snarere til en i den eller de pågældende love direkte eller indirekte udtale forudsætning om, at administrationens afgørelse er at betragte som endelig.

Indlederens påstand om, at domstolene skulle være mindre egnede end administrationen til at udøve et skøn, kunne ikke opretholdes i det af indlederen antagne omfang, idet man tværtimod måtte fastholde, at dommeren er kvalificeret til at udøve og herigennem også kritisere en lang række skøn, dels i kraft af sin almindelige uddannelse og navnlig i kraft af sin uafhængighed af regeringen og den administrative mentalitet. Denne administrative mentalitet bør domstolene ikke alene være uafhængige af, men de bør tillige være på vagt over for det fænomen, som man med et i engelsk litteratur anvendt udtryk kan kalde »den bureaukratiske iver«.

Den nuværende domstolskontrol med forvaltningen må karakteriseres som endog overordentlig tilfredsstillende også set i sammenligning med forholdene i udlandet, men denne bedømmelse gælder dog kun, såfremt man som grundlag for bedømmelsen anvender de tilfælde, som har været forelagt domstolene til afgørelse; eller med andre ord, når domstolene får lejlighed til at kontrollere forvaltningen, må kontrollen siges at være både effektiv og tilfredsstillende, dog måske med en enkelt undtagelse fra nyeste tid, hvor Højesteret efter talerens opfattelse havde været noget for large ved dragningen af de grænser, indenfor hvilke importmyndighederne kan stille betingelser for udfærdigelse af indførselstilladelser. — Derimod måtte det beklages, at det både var for besværligt, for tidskrævende og for kostbart at bringe domstolskontrollen til virksomhed, samt at det med rette eller urette af borgerne blev betragtet som en risikabel sag at foretage et sådant skridt.

Det var hans opfattelse, at man ud fra rent praktiske betragtninger burde indføre forvaltningsdomstole, ikke som af indlederen foreslået en række specielle, men derimod en centraldomstol beregnet til efterprøvelse af administrationens afgørelser ud fra nye og af administrativ mentalitet tildels ubundne synspunkter. Domstolene burde efter talerens opfattelse gøres kompetente til påkendelse af spørgsmål om erstatningsfastsættelse.

Højesteretssagfører *Poul Jacobsen* erklærede sig enig i, at en forvaltningsdomstol burde oprettes, men i den af professor Poul Andersen foreslåede form som en central, virkelig domstol. Han følte sig ikke opmuntret ved de hidtidige forsøg i retning af specielle forvaltningsdomstole og kritiserede formen for sagernes behandling i landsskatteretten, ligesom han fandt det uheldigt, at de i henhold til forskellige love, såsom prisloven og vareforsyningsloven, oprettede ankenævn kun har adgang til at afgive indstilling over for ministeren, der har den endelige afgørelse. Taleren mente med beklagelse at måtte konstatere, at grundlovens § 70 måtte betragtes som bortfaldet ved desvetudo og fandt det nødvendigt at genindsætte et domstolsværn for at undgå retsløshed på det stadig voksende sagsområde, indenfor

hvilket det offentlige eller administrationen optræder som den ene part. Det var deprimerende for de praktiserende sagførere at måtte gøre klienterne opmærksom på, at sager mod det offentlige i praksis ikke kunne føres, idet domstolene enten ville erklære sig inkompetente eller give det offentlige medhold. Taleren kritiserede domstolenes manglende benyttelse af den i grundlovens § 70 hjemlede ret og så heri en betydelig fare for det demokratiske samfund, en fare som forøgedes ved den her i landet gældende »hemmelige« administration og den lange tid, der hengik med administrationens behandling af sagerne, hvorfor taleren krævede en grundig revision af hele det gældende system.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* fandt, at højesteretssagfører Poul Jacobsens indlæg beroede på en fuldstændig misforståelse, og hævdede, at det netop bl. a. var de mange processer, som sinkede administrationen og medførte ineffektivitet hos denne. Der måtte i hovedsagen siges at være grund til tilfredshed med den nuværende domstolskontrol, og eventuelle reformforslag burde i hvert fald ikke fremsættes i form af en kritik imod den gældende domstolspraksis, men ad politisk vej på rigsdagen.

Kammeradvokaten, højesteretssagfører *Arne Kemp* gik ind for en grundig undersøgelse og overvejelse vedrørende den eventuelle oprettelse af forvaltningsdomstole og advarede i denne forbindelse mod at sammenblende spørgsmålet om domstolskontrol med spørgsmålet om mulighederne for at gennemføre sager over for det offentlige. Man burde efter talerens opfattelse søge at koncentrere sig om at finde tidssvarende former for udøvelse af den nødvendige kontrol. Drøftelserne herom måtte gøres mere konkrete, således at man kunne komme videre i retning af en løsning af problemet. Det var nødvendigt at få taget klar stilling til en række problemer, såsom spørgsmålet om organisationen af eventuelle forvaltningsdomstole, om, hvorvidt der skulle oprettes en række specielle domstole eller en centraldomstol, spørgsmålet om procesmåden ved forvaltningsdomstolene og spørgsmålet om forholdet mellem forvaltningsdomstolene og de ordinære

domstole, altsammen spørgsmål, der ville volde meget betydelige vanskeligheder, men som måtte kunne løses gennem konkrete undersøgelser og overvejelser.

Herefter havde *indlederen* ordet for nogle afsluttende bemærkninger og gav herunder udtryk for sin glæde over den interesse, der var for spørgsmålet, og den tilsyneladende enighed om nødvendigheden af at oprette forvaltningsdomstole. Den fremadskridende socialisering og bureaukratisering indebærer en fare for visse demokratiske grundprincipper, og dette vil nødvendiggøre en udvidelse af domstolskontrollen. Til dette formål måtte det imidlertid efter indlederens opfattelse være nødvendigt at indføre domstole udrustede med særlig sagkundskab, og dette løstes bedst ved oprettelse af en række specielle forvaltningsdomstole, eventuelt med mulighed for appel til en central forvaltningsdomstol.